

Veclus.s.l.

Estudi, gestió i documentació del patrimoni arquitectònic i arqueològic
veclus@veclus.cat

**Ajuntament
de Barcelona**

BIMSA, Barcelona d'Infraestructures Municipals

Barcelona, Juliol de 2023

ESTUDI HISTÒRICO-ARQUITECTÒNIC DE LA FINCA DEL CARRER RAMELLERES, NÚM. 17-17 BIS (BARCELONA)

Recerca i realització:

Reinald Gonzalez i Aina Catasús

Per a qualsevol ús de les informacions o imatges fotogràfiques incloses en el present estudi serà necessari citar-ne l'origen i autoria. Les imatges d'arxiu no poden reproduir-se ni publicar-se per a un ús diferent al d'aquest estudi

SUMARI

1. Consideracions prèvies	4
2. Localització	5
3. Planejament	10
4. Estat actual	12
4.1. Cos carrer Ramelleres	12
4.2. Cos transversal	14
4.3. Cos paral·lel	16
5. Notícies Històriques	17
5.1. Els orígens	17
5.2. Fundació i els orígens de la Casa de la Misericòrdia	17
5.3. L'actual espai	18
5.4. La construcció original i primeres modificacions	18
5.5. Mitjans segle XIX	20
5.6. Principis de segle XX	21
5.7. La guerra civil	22
5.8. Darreres dècades del segle XX	22
6. Seqüència crono-estructural gràfica	25
7. Arxius i fonts consultades	46

1. CONSIDERACIONS PRÈVIES

L'estudi històric de la finca del carrer de Ramelleres, núm. 17 i 17 bis al barri del Raval de Barcelona ha estat encarregat per l'empresa municipal BIMSA, per tal de donar resposta a la necessitat d'informació i valoració patrimonial prèvia a qualsevol intervenció sobre un immoble que disposa d'un nivell B de protecció dins del Catàleg de Patrimoni de l'Ajuntament de Barcelona

L'objectiu del treball ha estat doncs, el d'aportar dades i referències històric arquitectòniques sobre l'edifici dins el seu context urbà i tal vegada sobre dels seus orígens a final del segle XVIII, així com fer palesar l'evolució de l'estructura des d'aquells orígens fins al present.

S'ha d'assenyalar que les recerques s'han centrat només en aquest cos construït del gran conjunt que havia estat la Casa de la Misericòrdia i que no han incorporat altres referències sobre la resta d'edificacions d'aquesta antiga institució de beneficència barcelonina. En aquest sentit cal posar de manifest que tant sols s'ha accedit al ras de planta baixa de l'edifici, no als dos nivells superiors; per bé que s'han visurat i analitzat, totes les seves façanes i la seva relació formal amb la resta d'elements d'aquesta zona més oriental de la casa de la Misericòrdia.

El treball es desenvolupa en diferents capítols on s'han fet servir l'aixecament -plantes i alçats de les façanes- que ha estat facilitat per la promoció. També s'han emprat altres fonts gràfiques -plantes i alçats- d'origen històric provinents de diferents arxius municipals però que no han estat mètricament reproduïdes. Efectivament, la seva presència obeeix a la voluntat de comparar les informacions històriques pel que fa als volums i solucions constructives històriques de l'edifici amb el seu estat actual.

2. LOCALITZACIÓ

Aquest estudi se centra en una parcel·la que es troba al límit nord-est del Barri del Raval al Districte de Ciutat Vella.

Font: Punt d'Informació Urbanística de Barcelona.

Les construccions objecte d'estudi han arribat a l'actualitat en forma d'immoble dins un conjunt d'edificacions de configuració i cronologia dissemblant que acollien la Casa de la Misericòrdia. La construcció estudiada es troba una parcel·la localitzada al carrer Ramelleres, núm. 17-17bis. Aquesta parcel·la es situa a la banda oriental del Barri del Raval, un eix que discorre paral·lel a la Rambla de les Flors, des del carrer Tallers a la Plaça del Bonsuccés. La parcel·la es troba en una illa de cases delimitada pels carrers Tallers (pel Nord), Carrer Montalegre (pel sector Oriental), Carrer de les Ramelleres (vers l'Est) i Carrer Elisabets (al sud).

Vista satel·litària del Districte de Ciutat Vella, amb delimitació del Barri del Raval ressaltat en groc i l'eix del Carrer Ramelleres en color vermell.

Font: CartoBCN.

Tot i que possiblement l'àrea on s'aixeca la finca estudiada fos ocupada ja en època tardo-romana per la construcció d'algunes *villae*, no seria fins a finals del segle X que es va convertir en un entorn urbà. A partir d'aquest moment anaren naixent *vilanoves*, situades fora de la zona emmurallada que es trobava ja molt densificada.

Durant el segle XVI, donat el creixement d'aquestes *vilanoves* als volts del recinte de muralles, s'inicia un segon recinte amurallat, protegint el nou barri del Raval. El barri continua creixent, dedicant-se a activitats agrícoles, comercials i productives.

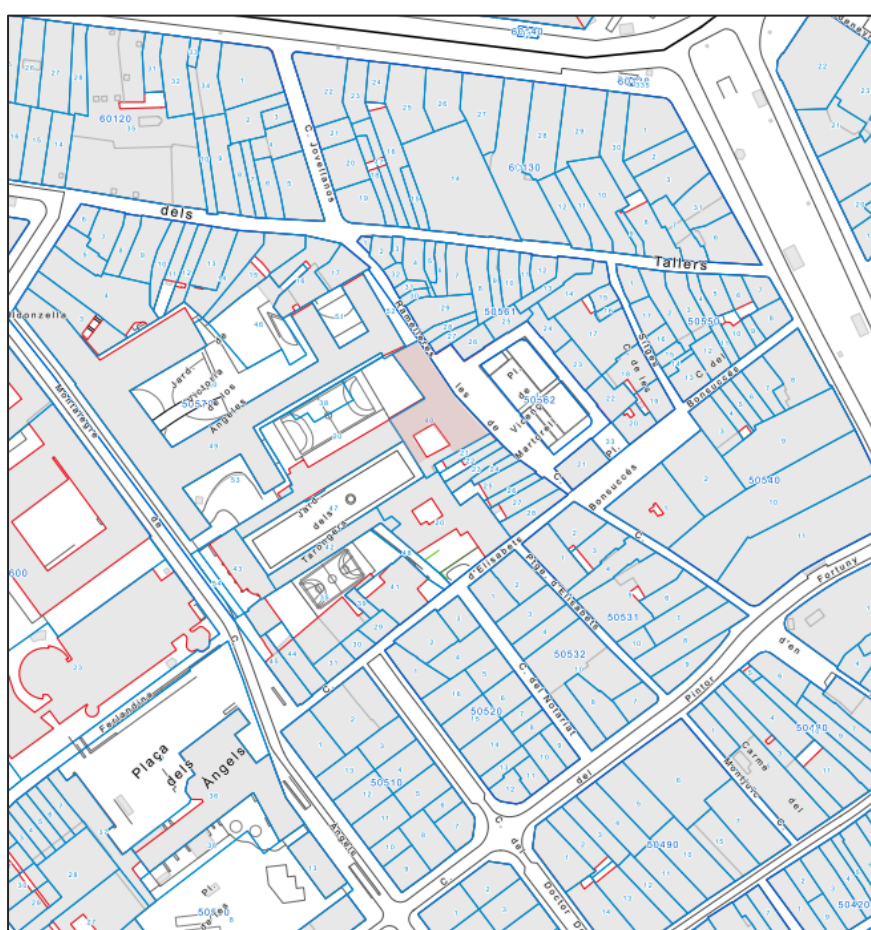
La planimetria de la ciutat durant aquesta època permet veure com l'entorn urbanístic comença a definir-se a principis d'època medieval.

Un dels edificis a estudiar presenta una planta rectangular, entre mitgeres amb façana principal al carrer Ramelleres i façana posterior a un dels patis interiors del conjunt d'edificacions del que forma part. Així com també un segon cos, que es disposa perpendicular a la construcció ja mencionada, també de forma rectangular i un tercer cos, de menors dimensions, que discorre paral·lel al mencionat en primer terme, tancant un pati interior.

Els cossos mencionats són part del conegut com a Casa de la Misericòrdia, una institució centenària, situada en un conjunt més gran d'edificacions en aquesta illa de cases al est del Raval.

Els diferents cossos presenten tots ells planta baixa, planta primera o principal i una planta sotacoberta. Presenta les següents coordenades UTM – ETRS89 (m): 430.488,011; 4.581.745,043.

De la documentació parcel·laria i urbanística de la finca proporcionada per l'Ajuntament de Barcelona se'n extreu que es tracta de la parcel·la número 40 de l'illa de cases identificada amb el número 50570.

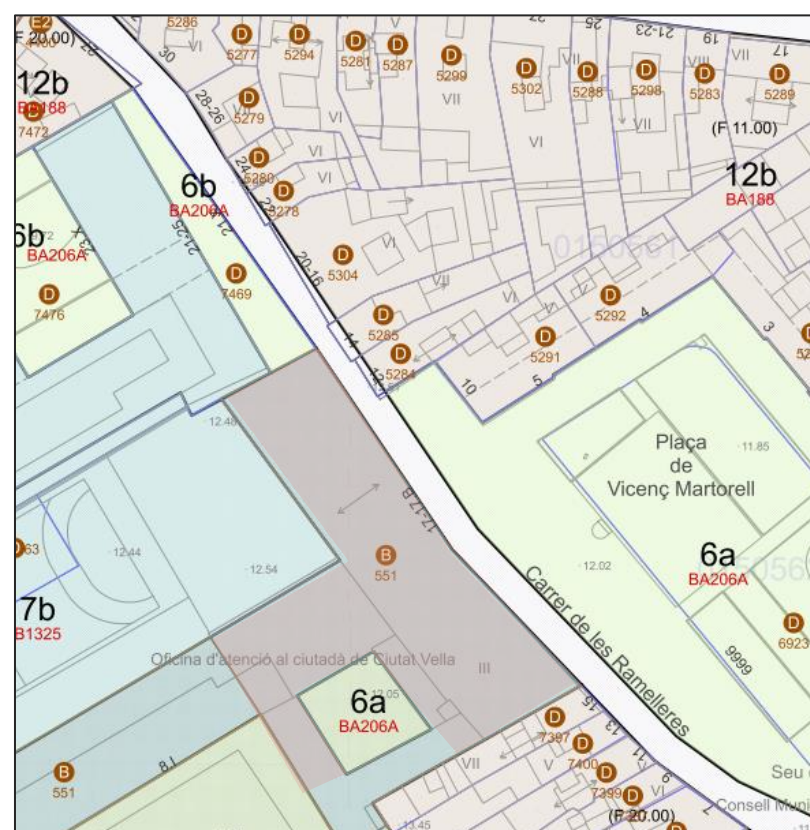

Sobre aquestes línies plànol parcel·lari del sector del Barri del Raval on es troba l'illa de cases i la referida finca. A mà dreta, plànol urbanístic de la parcel·la. Font: Punt d'Informació Cartogràfica de Barcelona.

De la mateixa font es desprèn que, segons el Pla General Metropolità (PGM), la finca compta amb una qualificació urbanística "6a" – Parcs i jardins actuals de caràcter local– i 7a – Equipaments actuals –. Les notes del Pla General Metropolità en la "Casc antic de conservació del centre històric" i protecció B (3625) de conjunt estableixen:

Els articles 32.2, 32.4 i 32.5 de la normativa dels Plans Especials de Protecció del Patrimoni Arquitectònic historicoartístic de la ciutat de Barcelona recullen les qüestions relatives al tractament dels edificis inclosos en un entorn B.

Article 32.2: 'En els expedients de sol·licitud de llicència, relatius a edificis o conjunts protegits, inclús si es tractés de llicència d'ús o d'instal·lacions comercials o industrials, és preceptiu l'informe dels serveis municipals que tinguin assignada la competència en matèria de protecció del patrimoni, dins dels que tinguin atribuïdes competències en el control de l'edificació.'

Article 32.4: 'En les sol·licituds de llicència que impliquin la modificació de l'aspecte exterior de les façanes o volumetries existents de les construccions de l'entorn dels edificis protegits amb nivells A i B, malgrat que no constitueixen conjunt, haurà d'acompanyar-se de la documentació fotogràfica del protegit i una perspectiva, muntatge o dibuix de les façanes del projectat, per tal de justificar que no s'esdevindrà, per la seva composició i caràcter, cap perjudici estètic per al primer. Serà preceptiu l'informe dels serveis competents a què es refereix l'apartat 2.'

Article 32.5: '...s'entén per entorn dels edificis A i B les finques contigües, les que tinguin façana davant l'edifici protegit en el mateix carrer, les que donin davant de places on tingui façana l'edifici protegit i les que siguin incloses per conjunts delimitats per aquest pla especial, a més dels entorns dels béns culturals d'interès nacionals, la delimitació dels quals ha estat aprovada pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.'

El conjunt de la Misericòrdia presenta una protecció individualitzada (551) que estableix el següent:

Conjunt format per l'hospici (Casa de la Misericòrdia), la capella i l'antic Col·legi de Sant Guillem d'Aquitània.

L'hospici de la Casa de la Misericòrdia, institució fundada per Diego Pérez de Valdivia el 1583 i posada sota els auspicis del Consell Municipal, és un edifici de notables dimensions, obra del segle XVII, organitzat entorn de dos grans patis allargats, un d'enjardinat, de distribució entre les diferents dependències i accés a l'església, situada tancant un dels costats menors. Deixà de ser hospici durant els anys setanta del segle XX per convertir-se en magatzem. A la Casa de la Misericòrdia s'hi arriba des del carrer Elisabets a través d'un passatge que té un portal amb la llinda adovellada, amb l'escut de la ciutat i la data 1613. Al fons del passatge, un altre portal té al damunt una fornícula amb una imatge i, a banda i banda, dues mènsules amb escuts sostinguts, respectivament, per una au i un salvatge, obres del segle XV procedents d'alguna construcció més antiga. El conjunt reformat el segle XIX, veié transformada la seva façana sud en un grup d'edificis d'habitatges i oficines. L'any 1980 s'estudià la seva profunda remodelació, obra de l'arquitecte Lluís Clotet, continguda en el pla municipal nomenat 'Del Liceu al Seminari'.

La capella compta d'una sola nau i petites capelles laterals, cor alt sobre l'entrada -desaparegut- i porta oberta al carrer Elisabets amb la data 1693. A la seva llinda hi ha un escut de Barcelona sostingut per dos àngels. La coberta és a dues vessants. Entre 1836 i 1868 fou seu de la parròquia de Sant Antoni Abat i la Mare de Déu dels Àngels, i ha patit les conseqüències de ser destinada a magatzem de fustes. L'antic col·legi fou la seu d'aquesta institució fundada el 1587, i els agustins s'encarregaren de posar en marxa les obres i regentar el conjunt, que consta d'església d'una sola nau, dues capelles a cada banda i retaule il·lusionista pintat al mur de tancament de la capçalera. La façana, en bon estat, exhibeix una fornícula pètria del segle XVIII i un òcul, tots dos al damunt d'una senzilla porta d'arc de mig punt. L'interior

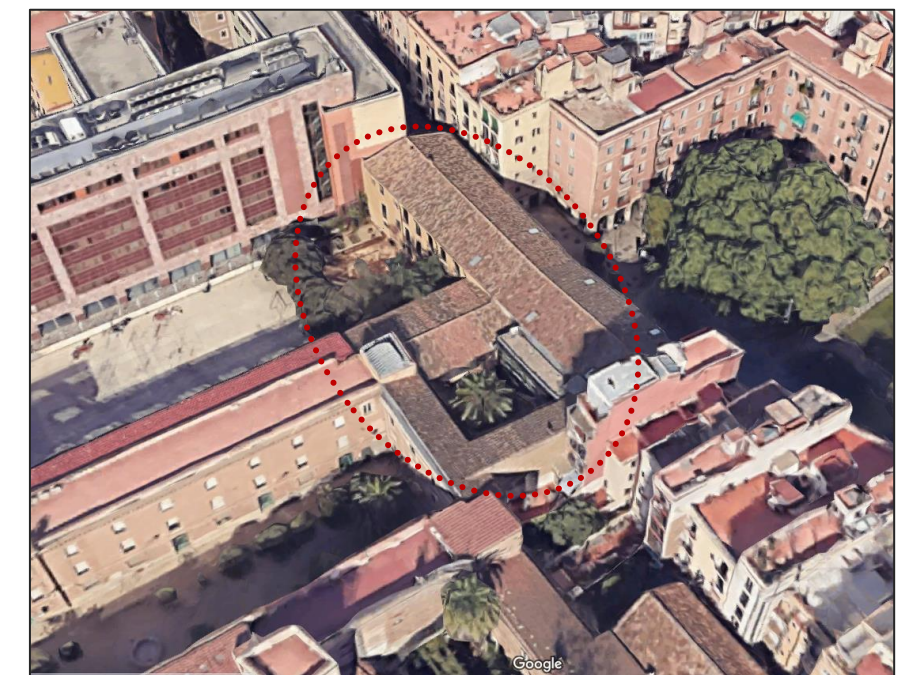
-planta baixa i dos pisos- es troba completament alterat respecte al seu estat primitiu, i disposa d'un petit enloc de claustre. Ha estat seu d'algunes dependències de l'Institut del Teatre. En l'actualitat hi està instal·lat el CIDOB.

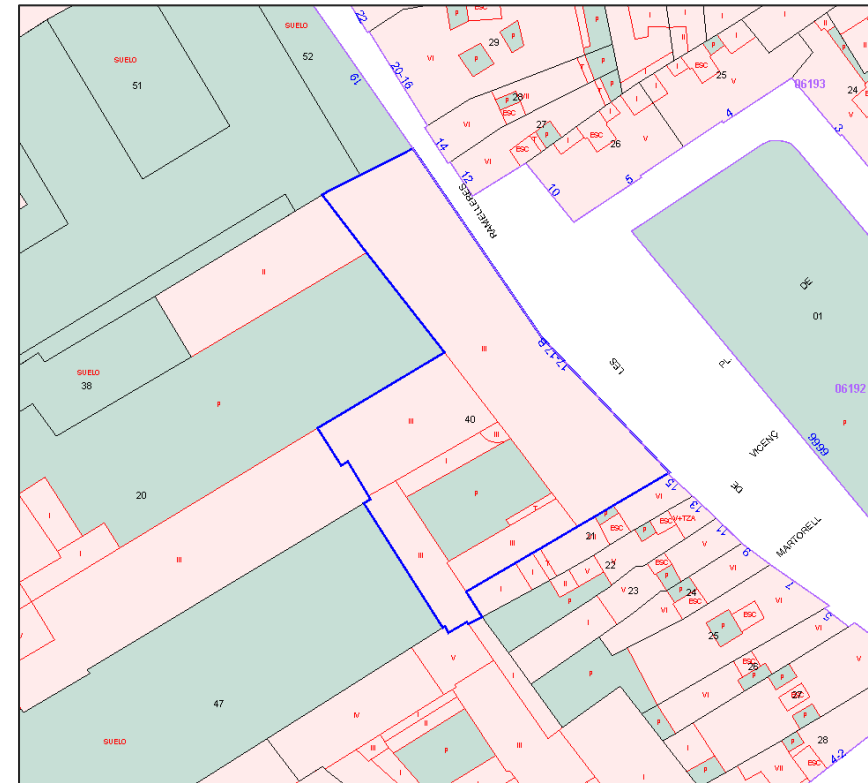
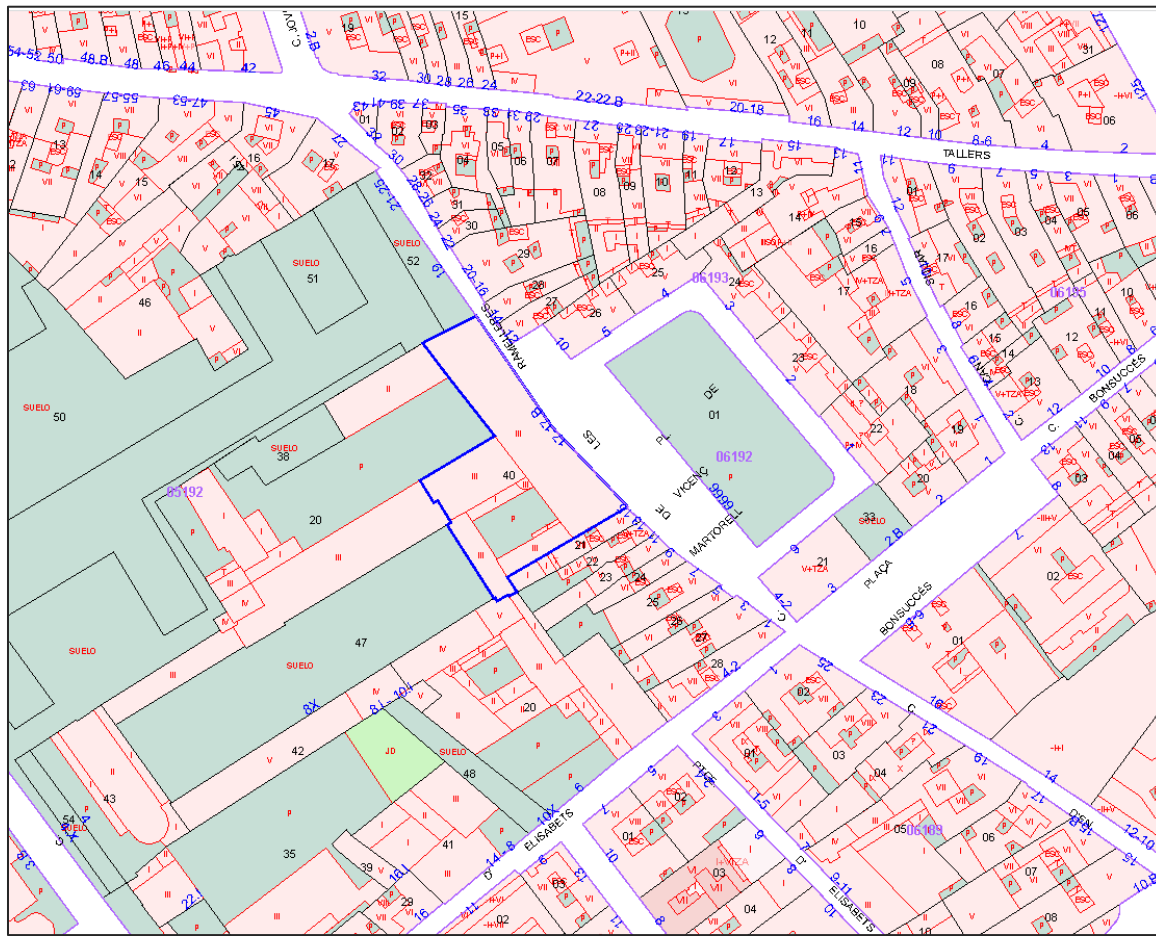

Sobre aquestes línies plànol parcel·lari del sector del Barri del Raval on es troba l'illa de cases i la referida finca. A mà dreta, plànol urbanístic de la parcel·la. Font: Punt d'Informació Cartogràfica de Barcelona.

Sobre aquestes línies i a l'esquerra visió satel·litària o vol d'ocell de la finca a estudiar. Font: CartoBCN, Bingmaps, Google maps.

Dos plànols de localització de l'illa de cases, de la parcel·la i de l'edifici objecte d'estudi, dins de la trama urbanística del Barri del Raval.

Font: Sede Electrónica del Catastro.

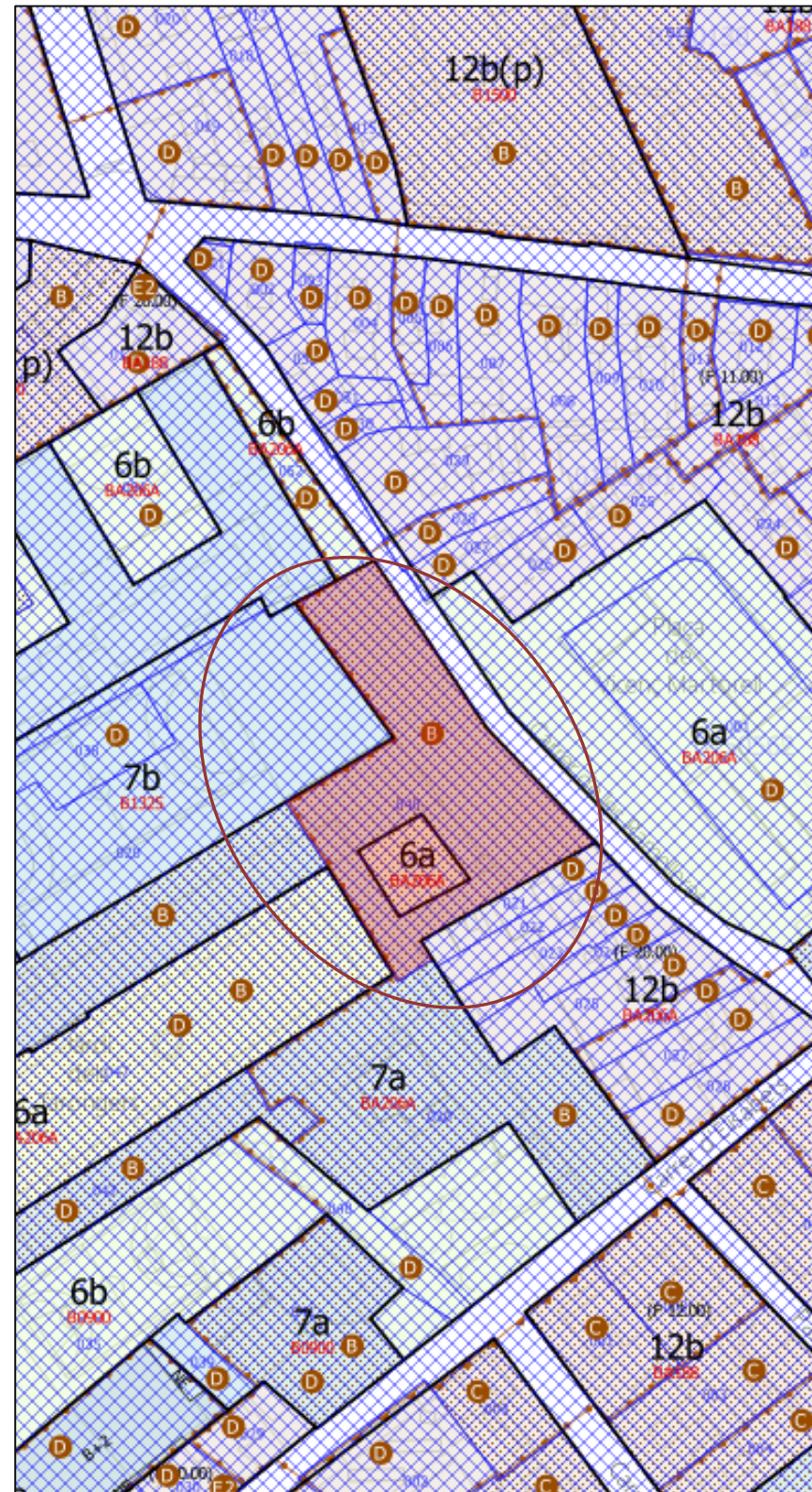
El Cadastre del Ministeri d'Hisenda es refereix a l'edifici com una parcel·la on s'hi aixequen diversos immobles, amb horitzontal, atorgant-li la referència de parcel·la cadastral 0519240DF3801H i fixant-ne la seva adreça al número 14 – 17(B) del carrer Ramelleres. La mateixa font defineix la finca com una parcel·la urbana amb diversos immobles amb divisió horitzontal, de diversos usos culturals, amb reforma integral datada de 1994. Amb tot, la parcel·la figura oficialment amb una superfície gràfica de 1197 m².

Vista satel·litària de la finca objecte d'estudi presa el juliol de 2019.

Font: CartoBCN.cat

3. PLANEJAMENT

Plànol del Catàleg de Patrimoni de Barcelona, on s'hi ha ressaltat l'element 551, relatiu a la finca 17 del carrer Ramelleres.

Font: Portal d'Informació Urbanística de Barcelona.

La finca número 17 del carrer de Ramelleres està inclosa dins el Catàleg Arquitectònic de la Ciutat gaudint d'un nivell B de protecció (Bé amb elements d'interès local) amb l'identificador 551. La fitxa del catàleg justifica aquest nivell de protecció descrivint l'edifici de la següent manera:

“Conjunt format per l'hospici (Casa de la Misericòrdia), la capella i l'antic Col·legi de Sant Guillem d'Aquitània.

L'hospici de la Casa de la Misericòrdia, institució fundada per Diego Pérez de Valdivia el 1583 i posada sota els auspicis del Consell Municipal, és un edifici de notables dimensions, obra del segle XVII, organitzat entorn de dos grans patis allargats, un d'enjardinat, de distribució entre les diferents dependències i accés a l'església, situada tancant un dels costats menors. Deixà de ser hospici durant els anys setanta del segle XX per convertir-se en magatzem. A la Casa de la Misericòrdia s'hi arriba des del carrer Elisabets a través d'un passatge que té un portal amb la llinda adovellada, amb l'escut de la ciutat i la data 1613. Al fons del passatge, un altre portal té al damunt una fornícula amb una imatge i, a banda i banda, dues mènsules amb escuts sostinguts, respectivament, per una au i un salvatge, obres del segle XV procedents d'alguna construcció més antiga. El conjunt reformat el segle XIX, veié transformada la seva façana sud en un grup d'edificis d'habitatges i oficines. L'any 1980 s'estudià la seva profunda remodelació, obra de l'arquitecte Lluís Clotet, continguda en la pla municipal nomenat 'Del Liceu al Seminari'.

La capella compta d'una sola nau i petites capelles laterals, cor alt sobre l'entrada -desaparegut- i porta oberta al carrer Elisabets amb la data 1693. A la seva llinda hi ha un escut de Barcelona sostingut per dos àngels. La coberta és a dues vessants. Entre 1836 i 1868 fou seu de la parròquia de Sant Antoni Abat i la Mare de Déu dels Àngels, i ha patit les conseqüències de ser destinada a magatzem de fustes.

L'antic col·legi fou la seu d'aquesta institució fundada el 1587, i els agustins s'encarregaren de posar en marxa les obres i regentar el conjunt, que consta d'església d'una sola nau, dues capelles a cada banda i retaule il·lusionista pintat al mur de tancament de la capçalera. La façana, en bon estat, exhibeix una fornícula pètria del segle XVIII i un òcul, tots dos al damunt d'una senzilla porta d'arc de mig punt. L'interior -

planta baixa i dos pisos- es troba completament alterat respecte al seu estat primitiu, i disposa d'un petit enlloc de claustre. Ha estat seu d'algunes dependències de l'Institut del Teatre. En l'actualitat hi està instal·lat el CIDOB.”

Aquesta prevenció patrimonial implica els següents condicionants a l'hora d'intervenir sobre aquest tipus d'edificis de nivell B:

Capella de la Misericòrdia

- Casa de la Misericòrdia (seu del districte de Ciutat Vella - escola-hospici).
- Antic Col·legi de Sant Guillem d'Aquitània (avui seu del CIDOB)
- Del conjunt s'exclou la capella que tanca el Pati dels Tarongers.
- Manteniment dels volums originals de les construccions tot encloent la formalització de les cobertes i dels espais originals que defineixen la concepció originària del conjunt.
- Conservació i restauració de les façanes amb la seva formalització arquitectònica, materials, textura i cromatisme.
- A l'interior es mantindran i restauraran les estructures i decoracions originals que es conservin en l'actualitat. A més, qualsevol intervenció tendirà a la recuperació de les estructures originals i a la recuperació i restauració de tots els elements arquitectònics i ornamentals.
- Manteniment de la configuració del jardí i tanca existent en l'actualitat.
- Manteniment dels elements ornamentals interiors originals.
- Qualsevol intervenció haurà de valorar tots els processos històrics de l'edifici.
- Les quatre washingtònies formen part del catàleg d'Arbres Locals de Barcelona

Les adreces sota aquest nivell de protecció són les següents:

- C ELISABETS, 6 (1)
- C RAMALLERES, 17 17B(2)
- C ELISABETS, 8 10X(4)
- C ELISABETS, 12 14(5)
- C ELISABETS, 10I (6)
- C ELISABETS, 8X (7)
- C ELISABETS, 8I (8)

La finca també es troba situada en el "Entorn B, C. Elisabets 6-14, C. Ramelleres, 17-17B, amb l'identificador 3625. Aquest Entorn de protecció inclou les següents parcel·les:

- C ELISABETS, 6 14(1)
- C ELISABETS, 16 (2)
- C ELISABETS, 2 4(3)
- C ELISABETS, 11 (4)
- C ELISABETS, 9 (5)
- C ELISABETS, 7 (6)
- C ELISABETS, 5 (7)
- C RAMELLERES, 17 17B(8)
- C RAMELLERES, 5 (9)
- C RAMELLERES, 7 (10)
- C RAMELLERES, 9 (11)
- C RAMELLERES, 11 (12)
- C RAMELLERES, 13 (13)
- C RAMELLERES, 15 (14)
- C RAMELLERES, 21X (15)
- C RAMELLERES, 10 (16)
- C RAMELLERES, 12 (17)
- C RAMELLERES, 14 (18)
- PL VICENÇ MARTORELL, 1 (19)
- PL VICENÇ MARTORELL, 2 (20)
- PL VICENÇ MARTORELL, 3 (21)
- PL VICENÇ MARTORELL, 4 (22)
- PL VICENÇ MARTORELL, 5 (23)
- PL VICENÇ MARTORELL, 6 (24)
- PL VICENÇ MARTORELL, 6B (25)

Aquesta protecció presenta les següents característiques pel que fa a protegir les intervencions en els immobles inclosos:

- Els articles 32.2, 32.4 i 32.5 de la normativa dels Plans Especials de Protecció del Patrimoni Arquitectònic historicoartístic de la ciutat de Barcelona recullen les qüestions relatives al tractament dels edificis inclosos en un entorn B.

Article 32.2: 'En els expedients de sol·licitud de llicència, relatius a edificis o conjunts protegits, inclús si es tractés de llicència d'ús o d'instal·lacions comercials o industrials, és preceptiu l'informe dels serveis municipals que tinguin assignada la competència en matèria de protecció del patrimoni, dins dels que tinguin atribuïdes competències en el control de l'edificació.'

Article 32.4: 'En les sol·licituds de llicència que impliquin la modificació de l'aspecte exterior de les façanes o volumetries

existents de les construccions de l'entorn dels edificis protegits amb nivells A i B, malgrat que no constitueixen conjunt, haurà d'acompanyar-se de la documentació fotogràfica del protegit i una perspectiva, muntatge o dibuix de les façanes del projectat, per tal de justificar que no s'esdevindrà, per la seva composició i caràcter, cap perjudici estètic per al primer. Serà preceptiu l'informe dels serveis competents a què es refereix l'apartat 2.'

Article 32. 5: '...s'entén per entorn dels edificis A i B les finques contigües, les que tinguin façana davant l'edifici protegit en el mateix carrer, les que donin davant de places on tinguin façana l'edifici protegit i les que siguin incloses per conjunts delimitats per aquest pla especial, a més dels entorns dels béns culturals d'interès nacionals, la delimitació dels quals ha estat aprovada pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

La finca compta també amb diversos Plans d'Ordenació (entre d'altres):

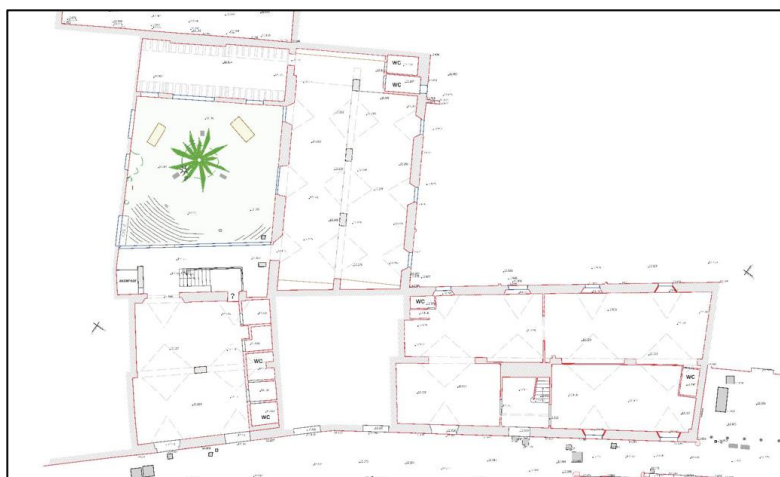
- Pla director urbanístic metropolità (PDUM)
- Modificació Puntual dels Plans especials de protecció del patrimoni arquitectònic, històric i artístic de la ciutat de Barcelona (Suspensió de llicències i/o comunicats per a la tramitació i aprovació de la Modificació Puntual dels Plans especials de protecció del patrimoni arquitectònic, històric i artístic de la ciutat de Barcelona Des de 03/04/2023 fins a 03/04/2025)
- Modificació del Pla especial urbanístic de protecció de la qualitat urbana: Catàleg de protecció arquitectònic, històric i paisatgístic dels establiments emblemàtics de la ciutat de Barcelona (Ciutat Vella, Eixample, Gràcia, Horta-Guinardó, Sant Andreu, Sant Martí, Sants-Montjuïc, Sarrià-Sant Gervasi).
- PEU de protecció de la qualitat urbana: Catàleg de Protecció Arquitectònic, Històric i Paisatgístic dels Establiments Emblemàtics de la Ciutat de Barcelona.
- PE de protecció del Patrimoni arquitectònic de Barcelona a l'àmbit del districte de Ciutat Vella.
- PP de ordenación del Casco Antiguo de Barcelona, rectificado con las modificaciones propuestas en el informe de la Comisión de Urbanismo de Barcelona y derivadas del nuevo estudio (PP Casc Antic)

4. ESTAT ACTUAL

El present capítol té com a objectiu establir quins espais dins del conjunt de les edificacions de la Casa de la Misericòrdia són estudiats en detall en el present treball i quina és la seva configuració arquitectònica i material en el moment present.

4.1. Cos carrer Ramelleres 17-17bis

El cos conegut com l'antiga Casa de la Maternitat és un edifici amb planta en forma de T, que es situa a la banda est de l'illa de cases, amb una gran façana al carrer de Ramelleres. L'espai presenta també façanes interiors als patis interiors (avui pati de la Palmera i pati d'una escola pública). Es separa de les cases veïnes per dues parets mitgeres (una d'elles parcialment exposada ja que s'ha enretirat la façana de l'edifici adjacent – la facultat de Geografia i Història de la UB – .

Planimetria històrica de 1868 en que s'assenyala en vermell els espais estudiats en el present treball en el conjunt i planta i actual en que s'han dibuixat els espais a estudiar. Font: AHCB i promoció.

D'aquesta construcció que afronta al carrer Ramelleres només seran estudiades algunes de les crugies, en planta baixa. Aquests són espais actualment ocupats per la Diputació de Barcelona (assenyalat en vermell a la planta).

4.1.1 Façana a Ramelleres

La composició de la façana del primer espai és molt senzilla, ordenada a partir d'una sèrie d'eixos verticals en els quals es disposen les obertures; portes de cronologia i configuració dissemblant en planta baixa i finestres en els pisos superiors. Destaquen els emmarcaments de les finestres, amb ampit, muntants i llindes de peces monolítiques de pedra de Montjuic. A nivell del primer pis, però, bona part de les finestres han estat ampliadades, baixant-ne el nivell de l'ampit, de manera que es deixa sense muntant la zona ampliada.

Vista en detall de la façana i dos eixos de finestres – en que es pot veure'n una d'ampliada – i vista general de la façana.

4.1.2 Interiors

Aquest és un espai de configuració pràcticament regular – tot i que la façana presenta un traç irregular – de 52 metres de llargada i uns 12 metres d'amplada. Es compon de planta baixa, planta primera i sota-coberta. L'edifici es divideix en dues crugies al llarg de la construcció, delimitades per la façana exterior al carrer i al pati i una línia central de matxons de maó massís, de planta rectangular, sobre els quals descansen arcs rebaixats i voltes del forjat en planta baixa. Aquesta solució permet un espai diàfan, i una facilitat de compartimentació amb envans a adaptar segons els usos de l'espai.

Vista de l'espai diàfan de doble nau, amb eix central de pilars de maó sobre el qual descansen arcades. Font: AMDCV.

En planta primera l'edifici presenta forjat de revoltons i bigues de fusta i voltes en el pis superior. La construcció cobreix amb una teulada de doble vessant amb teules àrabs.

4.1.2 Composició material

En planta baixa, doncs, les dues naus cobreixen a partir de grans voltes rebaixades amb llunetes en aquelles bandes del mur on s'hi situen obertures al carrer. Les voltes estarien possiblement realitzades de maó de pla, tanmateix, la manca de repicats o cates al mur impedeix la observació de la composició material dels elements arquitectònics. Les pilastres presenten també actualment revestiments de morter de Portland, que a banda d'impedir identificar la seva composició, provoquen també la presència d'humitats provinents del subsol en impedir la transpiració de dit element. Les fotografies històriques, tanmateix, mostren el repicat d'algun dels matxons centrals i se'n intueix la seva composició a base de maó.

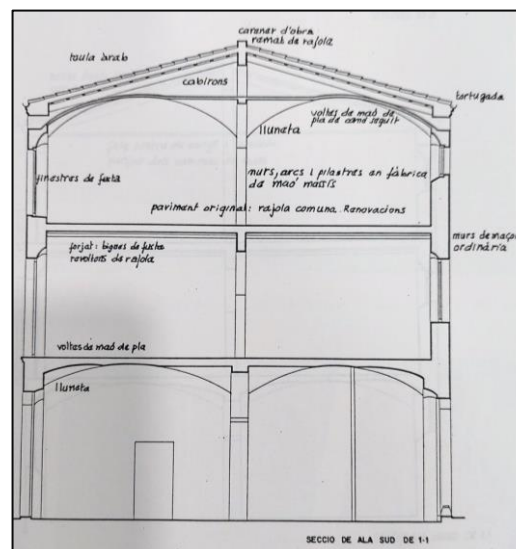

Dues imatges de la volta rebaixada i les llunetes en relació a les obertures al carrer.

Pel que fa a les parets mestres hom es troba amb la mateixa problemàtica, ja que tots els murs es troben revestits des de l'exterior així com des de l'interior. Únicament apareix nua la paret mitgera a la banda més est de les naus. Es tracta d'un mur de mamposteria, en que es barreja l'ús de pedra sense escairar i rebliment de maó de pla, lligat amb morter de calç.

A l'esquerra, vista d'un dels matxons i el revestiment de Portland contemporani. A la dreta, detall de les diverses capes de revestiment en façana.

A sobre, paret mitgera, configurada a partir de pedra de Montjuïc i maó de pla.

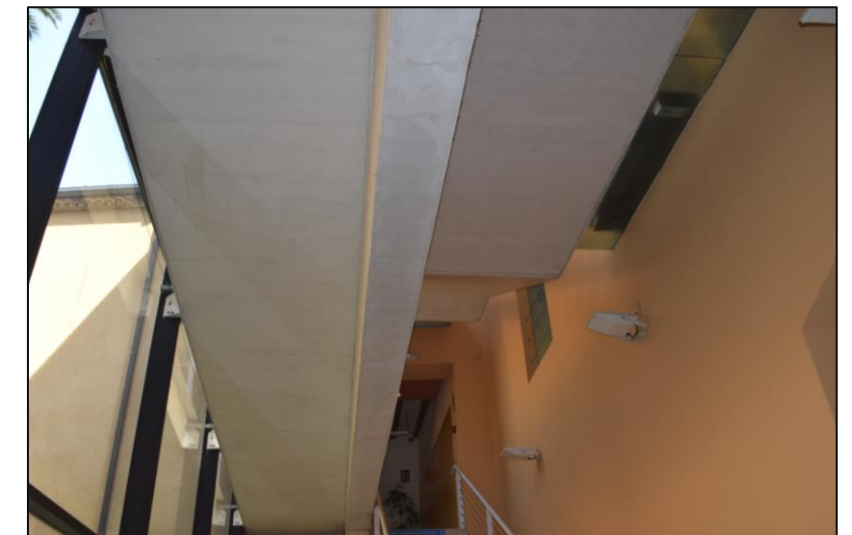
A l'esquerra, secció realitzada al 1988 en que es pot veure la configuració arquitectònica i material de la construcció. Font. AMDCV.

4.1.3 Intervencions més recents

Les crugies es troben actualment compartimentades – apreciable a la planimetria – amb envans de factura i cronologia dissemblant, però de poca entitat constructiva. N'és un exemple les compartimentacions per acollir els comerços o la caixa d'escala. Cal afegir també que a la façana posterior d'aquest cos al pati anomenat de la Palmera s'hi troba realitzada una ampliació molt contemporània, realitzada amb tancament de vidre, on s'hi situa també una escala d'accés al primer pis.

Sobre aquestes línies vista del llenç de vidre, façana posterior al pati de la palmera. A sota, vista de la crugia ampliada; a la dreta el límit original i la paret mestra. A l'esquerra, la nova línia de façana, en vidre.

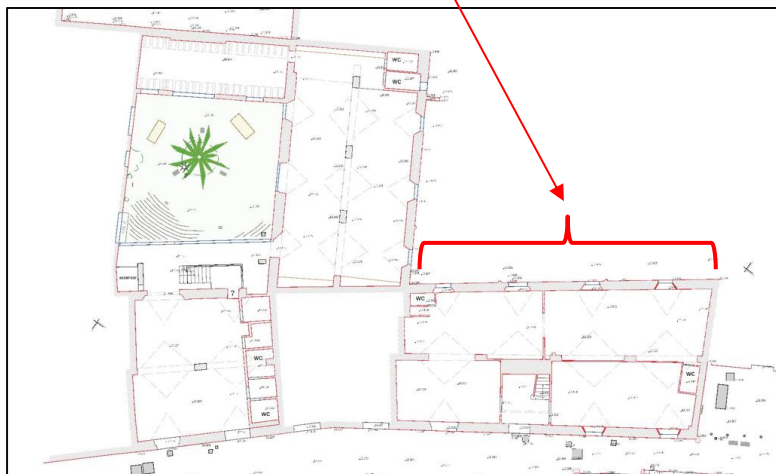

4.1.4 Façana posterior

La façana posterior de la construcció – afrontada actualment a un dels patis interiors, funciona com a pati d'escola – és també de composició molt senzilla i minimalista, ordenada a partir d'eixos verticals marcats per les finestres situades en plata baixa, primer pis i sota-coberta. Les dimensions de les obertures varien en alçada, mantenint sempre el mateix ample.

A ma esquerre, vista general de la façana (parcial) del cos del carrer Ramelleres i la seva situació en el conjunt estudiat. Font: promoció.

La diversitat de configuració de les finestres respondria a que aquestes haurien estat interactuades en cronologies i intervencions varies. Tanmateix, cal destacar que en algunes d'elles s'hi conserva encara l'emmarcament complet – muntants, llindes, ampit – de pedra de Montjuic perfectament escairada i acabat en esbiaix. En d'altres obertures s'hi observa la llinda monolítica, peces de muntants en la part superior de l'obertura i una part inferior mancada d'emmarcament, fruit de la conversió de dia finestra en balcons ampitats. En planta baixa les finestres presenten reixes de

fosa, així com els petits balcons presenten baranes de fosa, generades amb barrots de secció senzilla.

Vista parcial i detall de l'organització i configuració de les finestres en la façana posterior.

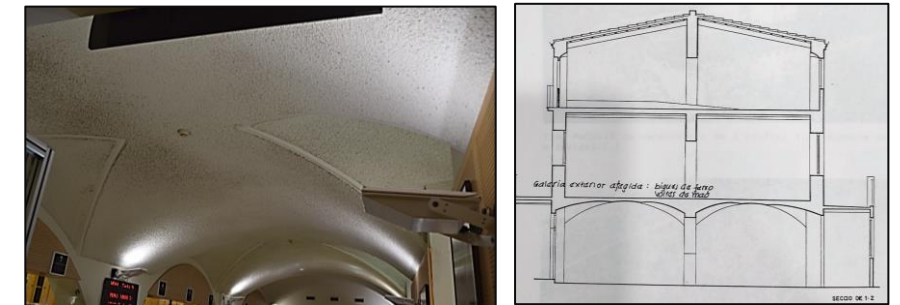
L'edifici corona amb una línia de teula àrab del que podria ser la coberta original, avui interactuada. Per sobre, un canaló contemporani recull les aigües pluvials de la coberta a doble vessant. Destaca la presència d'alguna obertura conillera, protegida amb una peça ceràmica, en algun dels eixos verticals de les finestres.

La façana es troba totalment revestida, de morter i un acabat pictòric, que impedeix veure'n la configuració material del mur.

4.2. Cos transversal

Disposat transversalment respecte el cos descrit, i adossat al mur posterior d'aquest mateix, s'hi situa una construcció de característiques molt semblants al acabat de descriure. Es tracta d'un edifici de planta rectangular, de dues naus, amb parets mestres en façana i una línia central de pilars, possiblement de maó massís. Sobre aquests pilar hi descansen arcs rebaixats que sostenen les voltes que cobreixen la planta baixa.

L'edifici presenta planta baixa, primer pis i sota-coberta, l'alçada de la qual es situa poc per sota de l'edifici de Ramelleres al qual s'adossa. Els pisos superiors presenten forjats de fusta i revoltos ceràmics.

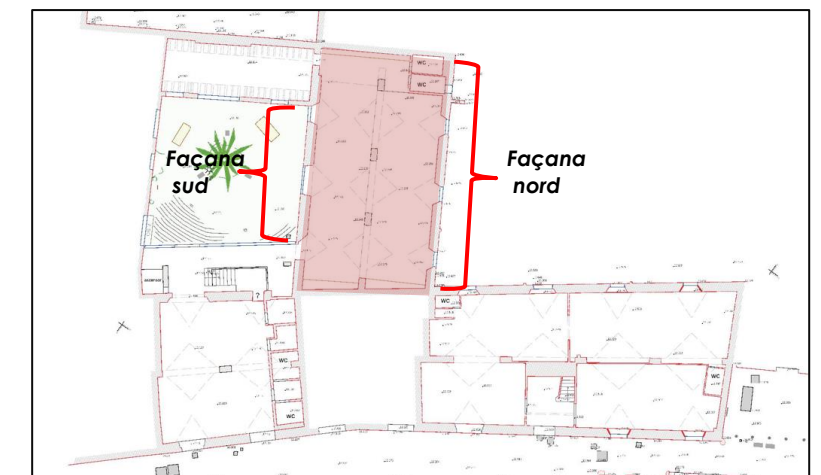

Vista d'una de les naus de la construcció situada en perpendicular respecte el carrer i secció de la seva configuració elaborat al 1988 Font: ADCV

Pel que fa a la configuració material dels elements arquitectònics; és deduïble que els murs de façana, de gran gruix, es generessin en mamposteria, barrejant pedra de Montjuic sense escairar i filades no regulars de maó massís, tanmateix, l'absència de cates en fa impossible la confirmació. La línia central de matxons seria amb tota possibilitat de maó, com les arcades de maó al sardinell o les voltes rebaixades de maó de pla.

4.2.2 Façanes

La construcció presenta dues façanes obertures a patis interiors del conjunt d'edificacions que hauria estat la Casa de la Misericòrdia. Es tracta de façanes de caràcter senzill i auster, en que destaquen els eixos verticals en que s'hi ordenen les obertures.

Planimetria en que s'assenyala la ubicació del cos descrit en el si de les edificacions estudiades. Indicació de les seves dues façanes; a l'sud o al pati de la palmera, al nord o al pati de l'escola. Font: promoció.

La façana sud és de menor llargada, ja que es troba situada entre el cos de Ramelleres i una construcció paral·lela a aquesta, que tanca la banda oest del pati de la palmera.

Vista general del pati de la palmera, amb la façana de vidre del cos de Ramelleres i la façana sud del cos descrit.

Hom hi observa dos eixos verticals on s'hi situa una obertura en cada un dels pisos, essent portes en planta baixa i finestres en els pisos superiors. En planta baixa s'hi localitza un arrimador de factura contemporània i dues portes; una sense emmarcament i cap significació i una altre amb un muntant i llinda monolítica en pedra de Montjuic. El muntant esquerra de dita porta ha quedat engolit pel nou cos construït que clou el pati.

En el pis superior i seguint l'ordre establert en planta baixa s'hi situen dues finestres amb muntants, llinda i ampit monolític, com passa en les obertures del darrer pis, tot i que de mida lleugerament inferior. Cal destacar l'acabat en esvieix de tots els emmarcaments descrits.

Detalls de les línies d'obertures, amb emmarcaments en pedra de Montjuic.

L'edifici corona amb una línia ceràmica de dents de serra, una tortugada metàl·lica contemporània que recull les aigües pluvials de la coberta, de doble vessant i protegida amb teula àrab. La façana presenta un revestiment contemporani.

La façana nord és de majors dimensions, ja que no es troba engolida per cap altre estructura propera. Tanmateix, la seva organització és força similar a la descrita per la façana oposada de la construcció. És una façana de caràcter auster i senzilla, amb diversos eixos verticals d'obertures.

Vistes generals de la façana, amb emmarcaments en pedra de Montjuic.

La configuració de la façana és en aquest cas una mica més caòtica, ja que hom hi observa una porta en planta baixa moguda de l'eix vertical marcat per les obertures superiors, així com també de la presència d'una obertura de més a més al primer pis.

En planta baixa s'hi localitzen un total de tres portes, que presenten emmarcament totes elles llindes monolítiques en pedra de Montjuic, i muntants totals o parcials en aquest mateix material. Cal mencionar que l'obertura de l'extrem més nord es troba desplaçada de l'eix vertical de les obertures dels pisos superiors. Al seu costat s'hi situa una escala de factura contemporània que dona pas accés al primer pis.

En aquest primer nivell hom hi localitza tres balcons ampitats i una porta. En aquest cas, les dues obertures de la zona més nord no presenten emmarcaments, i si que ho fan les de la banda sud tot i que la banda inferior es troba mancada de les corresponents peces dels muntants, potser degut a una ampliació de dites obertures. Les balconades presenten baranes de forja, amb un sòcol inferior ornamental de formes ondulants, barrots de secció senzilla i una banda decorativa de reganyols sota el passamà.

A nivell de sota-coberta s'hi situen tres obertures, també en forma de balcons ampitats, però de menors dimensions que els anteriorment descrits. Són també les dues obertures de la banda sud que presenten emmarcaments parcials en pedra, així com

també es repeteixen els mateixos motius ornamentals de les baranes. L'edifici corona amb una banda de dent de serra ceràmica i una tortugada metàl·lica contemporània. La coberta és de teula àrab, a doble vessant.

Detalls d'alguna de les obertures de la façana nord al pati de l'escola.

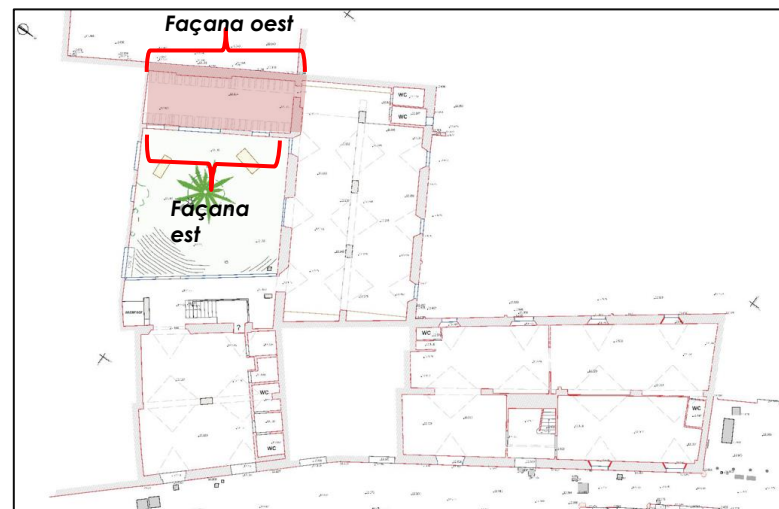
Tal com és el cas en les façanes anteriorment descrites, el revestiment de morter contemporani n'impedeix veure la seva factura material.

Detall de la façana en que es veu una obertura fora d'eix, i una escala contemporània.

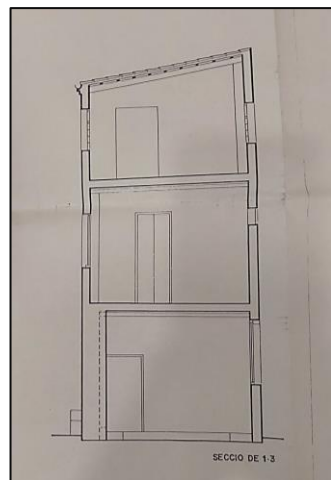
4.3. Cos paral·lel

En paral·lel al cos del carrer Ramelleres i tancant el pati de la Palmera s'hi situa una construcció de mida i configuració diferent als espais descrits anteriorment. Es tracta també d'un cos de planta rectangular, tanmateix, en aquesta ocasió l'escassa amplada de l'edifici fa que sigui una única nau, amb dues línies estructurals o de suport en façana i cap eix central. Així doncs, els forjats, aquest cop de biguetes de fusta i revoltons ceràmics van de façana a façana.

Planimetria en que s'assenyala la ubicació del cos descrit en el si de les edificacions estudiades. Indicació de la façana oest – al pati de la Misericòrdia – i la façana est – al pati de la palmera – . Font. promoció.

La construcció presenta planta baixa, primer pis i sotacoberta. Una de les façanes s'obra al pati de la palmera i la façana oposada a un altre pati interior de l'illa. Aquest cos engoliria parcialment la façana sud del cos transversal, com s'ha descrit en el capítol anterior.

A sobre, visió general del forjat en primer pis de la construcció. A l'esquerra, secció realitzada al 1988 en que es pot veure la configuració arquitectònica de la construcció. Font. AMDCV.

La presència d'una cala a l'interior de la construcció permet veure la configuració dels seus murs, a base de maó massís. La construcció cobreix amb una teulada a una vessant, inclinada vers el pati de la palmera, de teula àrab.

Detall de la cala al mur oest de la construcció.

La façana est, de factura força contemporània, presenta tres obertures en planta baixa; una porta situada en arc rebaixat flanquejada per dues finestres allindanades. Les obertures, que no es disposen de forma simètrica en el si de la façana, no presenten cap emmarcament petri.

El primer pis no presenta obertures i en el cas del sego, tot el llenç de la façana es clos amb un tancament de vidre i alumini, d'una intervenció molt recent. En la banda inferior s'hi observa un arrimador o sòcol en aplacat ceràmic, mentre que la resta de mur es troba revestit en morter.

Vista general de la façana est

La façana oest obre al conegut com a Pati de la Misericòrdia. L'estat del revestiment permet intuir la presència de tres grans arcades en planta baixa que es troben actualment tapiades. Tant l'arcada com el tapiat són en maó. En planta baixa s'hi situa també una tercera obertura en forma de finestra de dimensions menudes.

En el primer i segon pis s'hi situen un total de quatre eixos de finestres, distribuïts amb simètrica en l'ample de la façana. Són obertures allindanades, però sense emmarcaments petrís. Tant sols la presència d'un petit ràfec ceràmic les significa, tot i que aquest element es troba en força mal estat de conservació.

Tot i que la façana es troba revestida en morter, el seu pobre estat de conservació permet observar la factura del mur, de maó massís.

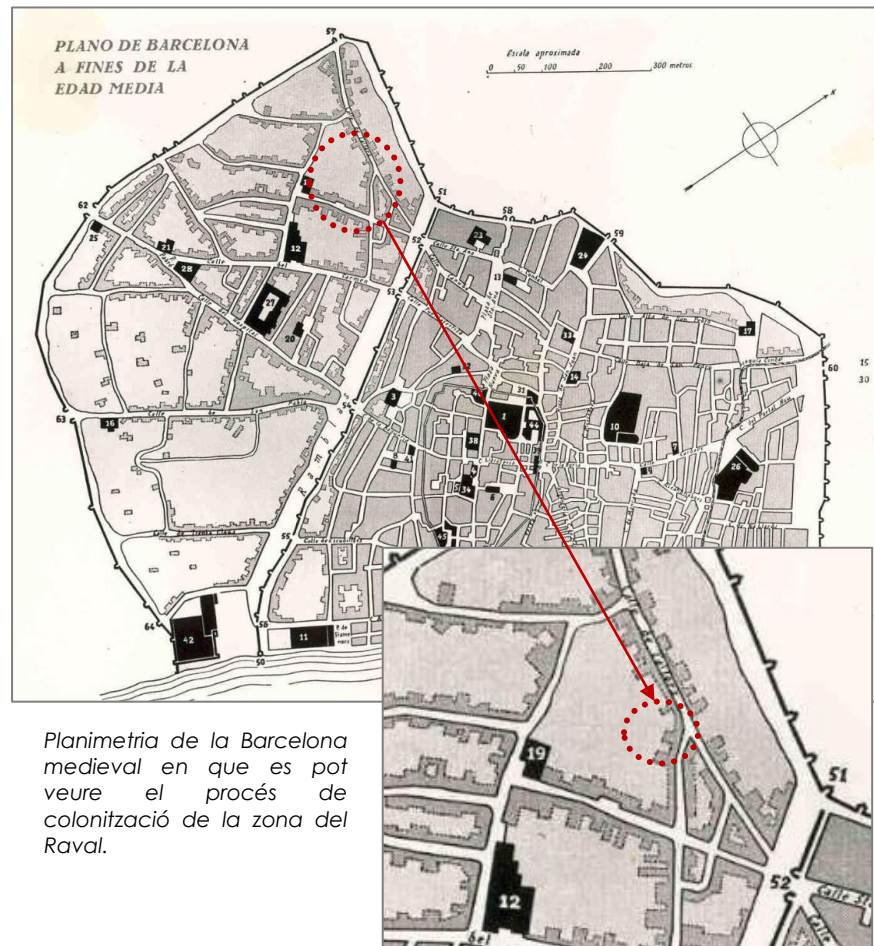
Vista general de la façana oest al Pati de la Misericòrdia i detall de la planta baixa, en que s'hi intueix una successió d'arcs. Font: Arxiu Veclus.

5. NOTÍCIES HISTÒRIQUES

La configuració parcel·laria dels espais estudiats del carrer Tallers Ramelleres núm. 17-17bis són resultat d'un llarg procés històric que culmina a finals del segle XX, data a partir de la qual podem referir-nos estrictament al conjunt construït objecte del present estudi.

5.1. Els orígens

El carrer Ramelleres deu el seu origen a la formació del segon recinte de muralles de la ciutat. A la primera meitat del segle XIV, quan el barri del Raval era només una zona de terres cultivades que abastien Barcelona, amb l'inici de la construcció del mur de muralla que sortia de la part superior de la Rambla va formar-se un nou carrer que corria en paral·lel al traçat dels nous murs i que va consolidar-se de forma força ràpida. A inici del segle XV, la zona del carrer Tallers i Jutglar – avui Ramelleres – ja disposava d'un nucli poblacional i productiu destacable.

5.2. Fundació i orígens de la Casa de la Misericòrdia

Cal remuntar-se al segle XVI per conèixer els orígens de la Casa de la Misericòrdia. Al febrer de 1584 el Consell de Cent aprova la creació d'una institució que s'ocupi d'acollir i donar empara als pobres de la ciutat comtal, per demanda de l'ardiaca de la Catedral de Barcelona, Diego Pérez de Valdivia. Inicialment la institució – Hospital de Nostra Senyora de la Misericòrdia – es trobaria ubicada en un espai anomenat "Casa dels Àngels", de la qual se'n desconeix la localització.

Entre els anys 1775-1802 la institució es va passar a conèixer amb el nom de *Real Hospicio y Refugio de Barcelona*. Aquesta era una institució de clausura que es dedicava a acollir els pobres i desemparats de la ciutat comtal. A finals del segle XVIII va esdevenir un espai únicament per a dones de la tercera edat i per a nenes, que podien quedar-se també al hospici quan esdevinguessin adultes.

Plànol de la Barcelona emmurallada, en que s'assenyala la situació de la zona en la que es troba la finca estudiada així com detall de la zona, en que s'assenyala també les capelles de la 1700. Casa de la Misericòrdia. Font: AHCB.

5.3 L'actual espai

La planimetria històrica de la ciutat de Barcelona fa patent ja la presència de la Casa de la Misericòrdia en la seva actual situació des de com a mínim a principis del segle XVII, ja que s'hi dibuixen les seves capelles. Les parcel·les ocupades per la finca estudiada ja es trobaven ocupades, amb tota possibilitat per diverses cases o habitatges que després la institució adquiriria per tal de realitzar una ampliació dels seus espais i arribar a la configuració que coneixem en l'actualitat.

Plànol i detall de la Barcelona del 1751 dibuixat per Juan Martín Cermeño, enginyer militar espanyol. S'assenyala la situació de la zona en la que es troba la finca estudiada així com el seu detall. Font: Archivo General de Simancas.

Les construccions estudiades serien resultat d'un creixement de la institució ja mencionada i la necessitat de crear més espais per a acollir més persones. A principis del segle XVIII l'espai creixeria, i ja s'intueix en la planimetria la construcció del cos de doble crugia paral·lel al carrer Ramelleres.

Tanmateix, el que és avui el pati central de la finca apareix encara sense delimitar per la banda est, i els edificis de la banda nord i sud es troben encara separats, amb l'objectiu de mantenir homes i dones en diferents cossos constructius. Al 1781 consta el succés d'un incendi que afecta la banda nord i la conseqüent reforma i ampliació a posteriori d'aquesta banda del conjunt d'edificis, generant ja quasi l'actual fesomia arquitectònica.

És doncs a partir de 1782 en que la construcció s'expandeix cap al carrer Ramelleres, es canvia la distribució i funció dels espais interiors, així com també s'amplia la superfície construïda. De 1788 a 1791 la institució creix i s'hi integren diferents edificacions d'ús residencial del carrer Ramelleres. En aquest sentit es realitzen intervencions diverses com la construcció de dues *cuadras* que s'usarien com a espais per a fer encaix i una residència o dormitori per a pacients amb sarna. Aquests serien el cos de doble crugia paral·lel al Carrer Ramelleres i el cos perpendicular.

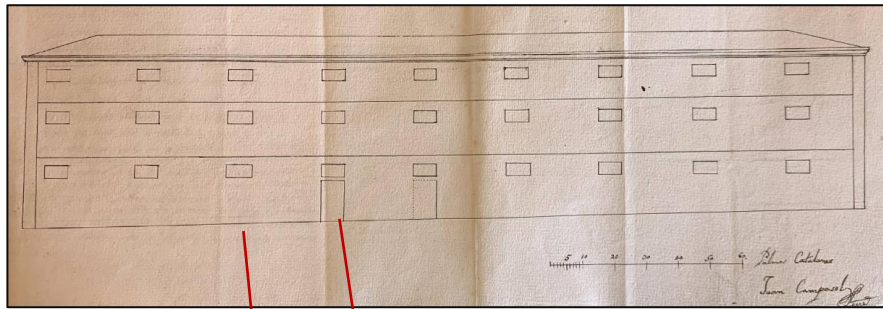
5.4 La construcció original i primeres modificacions

La construcció presentaria una forma rectangular paral·lela al carrer, de dues naus i un total de 9 eixos de finestres ordenades i distribuïdes simètricament al llarg de tota la façana. De la observació detallada de la planimetria cronològicament poc posterior se'n desprèn que en aquest moment dita nau presentaria un únic accés, situat al quart eix de la nau, començant des de la banda més sud de la construcció. La porta original seria de dimensions petites, allindanada, i adornada amb la presència a la zona de la llinda de l'escut del bisbe amb la data de la construcció: 1790.

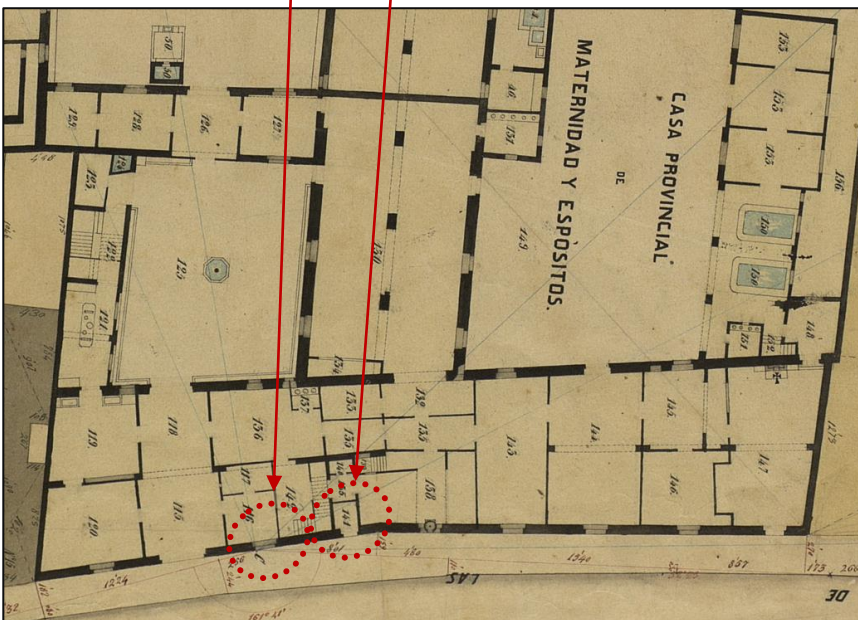

Fotografia de la porta original en el seu estat actual, després de ser amplificada (nova clau d'arc pla) i detall de l'escut del bisbe.

Entre 1829-30 la construcció va ser intervinguda amb la voluntat d'actuar sobre la façana i construir nous accessos. Es demana permís per a la construcció d'una porta que hauria de situar-se al 3er eix de la façana que amb tota possibilitat no s'hauria realitzat ja que no apareix en les planimetries posteriors (per exemple, els Parcel·laris de c.1868 de Miquel Garriga i Roca).

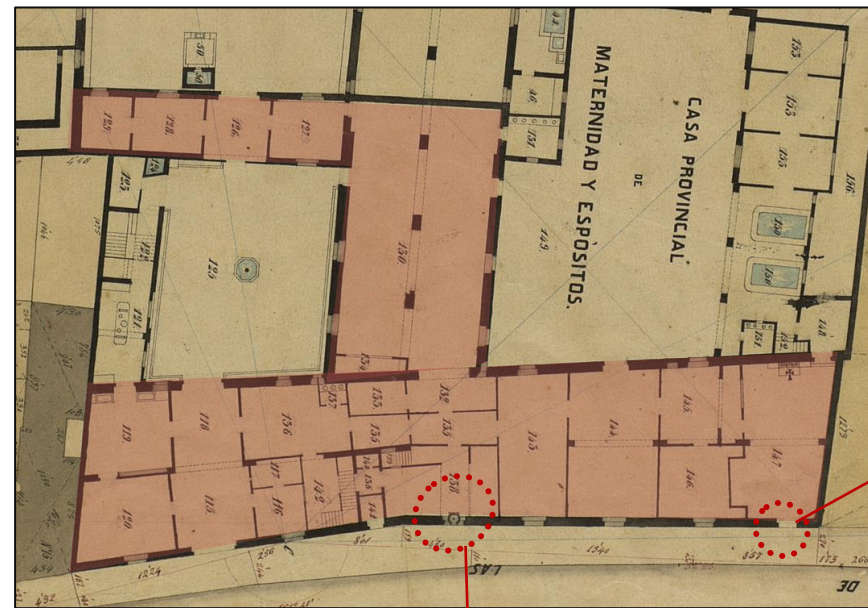
A l'esquerra, alçats de 1829-30 per demanar permís per a la construcció de nous accessos. Font: AHCB.

Detall del parcel·lari núm. 55 del conjunt dibuixat per Miquel Garriga i Roca, que data cap a 1868. S'observa la presència d'una porta al 4rt eix (la original) i una segona porta de majors dimensions al segon eix - de la qual no consta documentació. Font: AMCB.

El parcel·lari detallat elaborat durant la segona meitat del segle XIX per l'arquitecte municipal Garriga i Roca fa patent l'estat de la construcció i les seves divisions interiors cap a 1868-70.

A sota, detall del parcel·lari núm. 55 del conjunt dibuixat per Miquel Garriga i Roca, c. 1868. En vermell, els cossos que són -parcialment- estudiats en el present treball. Font: AMCB.

La planimetria de 1860-70 permet veure la situació del torn, situat entre el 4rt i 5e eix de finestres o al costat dret de la porta original. Aquesta seria la seva ubicació original, ja que en algun moment va ser mogut i situat entre el 3er i 4 eix de finestres o la banda esquerra de la porta original amb el seu escut.

La planimetria de 1868 també permet veure la presència d'una porta al darrer eix de finestres, que s'hauria obert durant la segona meitat del segle XIX i cancel·lada a finals d'aquest mateix segle, segons el material de tapia emprat. Es tractaria d'un pas cap a la capella pública de la casa de la Misericòrdia i que en cap cas seria original de la construcció ja que no presentava ni llinda ni muntants.

A sobre, vista d'una fotografia del tapiat de maó massís de l'obertura situada al darrer eix de finestres de la construcció (segons l'expedient de reforma de 1988) i estat actual, amb la tàpia oculta rere el revestiment més contemporani. Font: AMDCV.

Per últim, al parcel·lari de Garriga i Roca s'aprecia també una obertura de grans dimensions situada al segon eix de finestres. Es desconeix la cronologia exacte en que aquesta porta s'hauria realitzat, però la intervenció seria posterior a 1830 i prèvia al parcel·lari. La porta no semblaria que comptés amb muntants de pedra i tanca amb un arc rebaixat superior. Si que s'aprecia la presència d'una llinda pètria just per sobre de la clau de l'arc, que correspondria amb la finestra que prèviament s'hauria obert aquest llenç de mur. En l'actualitat aquesta porta ja no existeix, ja que ha estat substituïda per una gran portalada allindanada i amb frontó, provinent de la capella de la Misericòrdia.

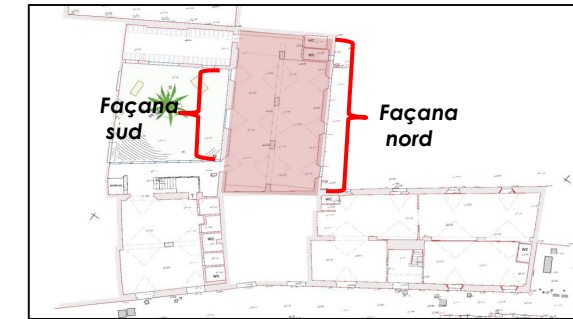

A l'esquerra, vista de la porta en arc rebaixat i llinda de pedra visible pel retall en el revestiment. A la dreta, portalada a l'actualitat, després del trasllat. Font: AMDCV.

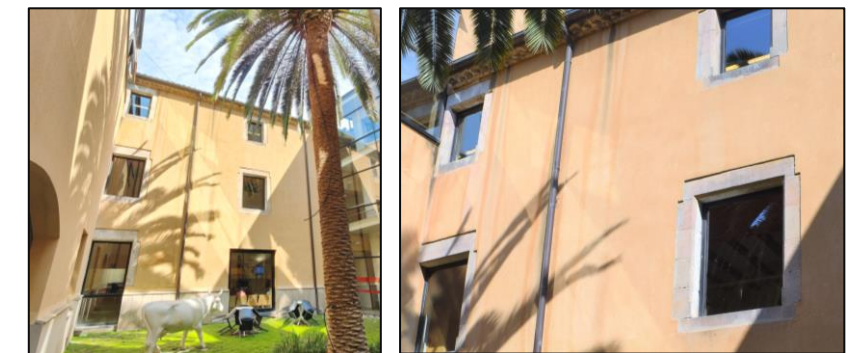
Les façanes posteriors – als patis – presentaven originalment eixos de finestres amb emmarcaments en pedra i portes o finestres enreixades en planta baixa. Actualment es troben molt interactuades.

Façana posterior en que s'assenyala la única finestra original que no ha estat interactuada, amb l'emmarcament en pedra complet.

Vistes i detall de la façana sud, amb les seves finestres original amb emmarcaments en pedra.

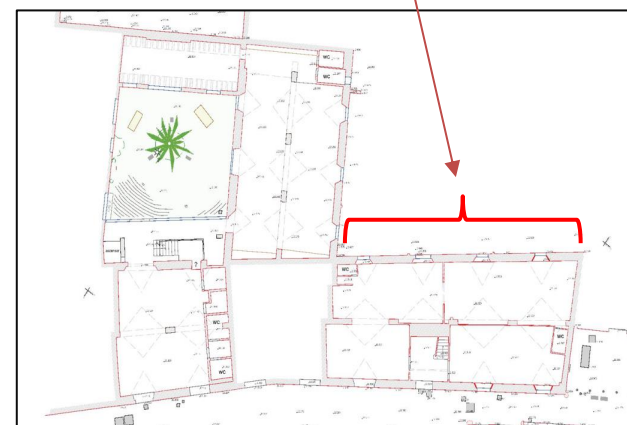

La façana sud al pati de la palmera és la que mantindria menys interactuades les seves obertures; mantenint la disposició original amb el seu emmarcament en pedra de Montjuïc.

5.5 Mitjans segle XIX

L'actuació més important en aquesta cronologia és l'afegit d'un nou construït, situat en paral·lel al cos ja existent del carrer Ramelleres i que tanca l'anomenat pati de la palmera. seguir observant canvis i intervencions que s'han donat a la façana

Vista general i situació d'una banda de la façana posterior de l'edifici de Ramelleres. Font: Promoció.

Porta en planta baixa original que es conserva a la façana est del cos transversal.

Situació del cos a la planimetria de Garriga i Roca (c. 1868) construït a mitjans de segle XX, amb forjat de bigues de fusta i revoltons. Font: AMCB.

Les façanes posteriors són també interactuades en aquestes cronologies, adaptant les obertures a les noves necessitats i compartimentacions interiors dels cossos construïts. Un dels exemples és l'adaptació de finestres a sortides a balcons ampitats a la façana oest, amb la instal·lació de baranes de forja, de secció senzilla.

Façana posterior del cos de Ramelleres amb exemple de balcons oberts cap a 1850.

5.6 Principis de segle XX

A principis del segle XX la planimetria històrica de Barcelona ens permet seguir observant canvis i intervencions que s'han donat a la façana del carrer Ramelleres. De la observació de la planimetria elaborada per l'arquitecte Antoni de Falguera al 1916 se'n desprèn una intervenció notòria, com el canvi d'emplaçament del torn. Com s'ha mencionat amb anterioritat, aquest es situava originalment entre el quart i cinquè eix de finestres. En aquest moment ja es troba situat entre el tercer i quart eix, sota una finestra d'obertura nova. Aquest canvi estaria relacionat amb la segregació d'espais per a diversos usos fora de la Caritat en planta baixa. És possible, cronològicament parlant, que fos en aquest moment en que es realitzes un nou revestiment (el que es pot veure a les fotografies de 1998) així com l'ampliació de les finestres de planta baixa, en que es modifica la posició de l'ampit.

Vista de l'estat de la façana (detall) al 1998 i actualment, en que es pot veure l'ampliació de les finestres, baixant-ne l'ampit. Font: AMDCV.

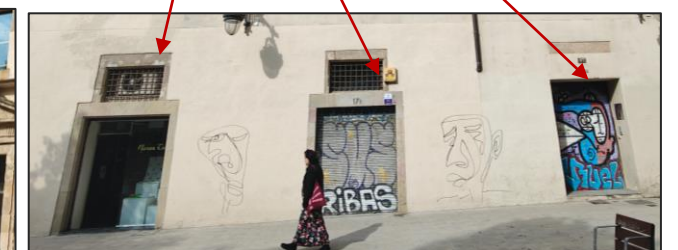
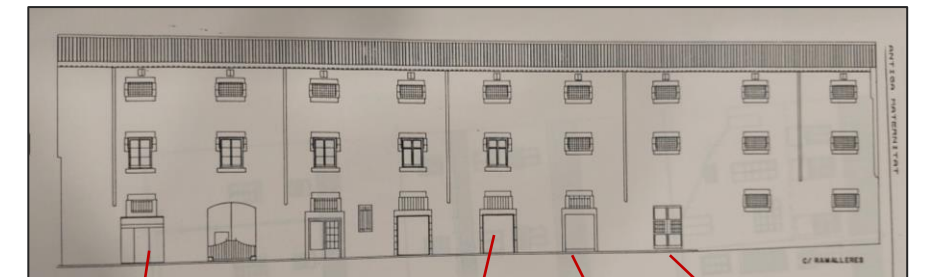

Planta de l'espai, en negre l'espai que es segregaria al 1916. Planimetria per Antoni de Falguera a 1916 i comparativa de l'estat del torn actualment i abans de la realització d'una campanya d'obres al 1988 en que s'intueix la finestra oberta al segle XX, actualment cancel·lada. Font: AHCOAC i AMDCV.

La segregació d'espais la primera dècada del segle XX respon al canvi d'usos de l'espai en relació a un trasllat parcial del conjunt de la Maternitat a l'edifici d'en Camil Oliveras a Les Corts. Tanmateix, part dels serveis resten al carrer Ramelleres fins cronologies prèvies a la guerra civil. En aquest sentit, doncs, el torn és traslladat lleugerament més al sud de la façana i segueix funcionant, possiblement fins a 1931. La planimetria de l'arquitecte municipal Falguera permet veure l'estat de compartimentació de la planta baixa al 1916 i observar les modificacions mencionades, com el trasllat del torn, els espais segregats – en negre – i la nova ocupació dels espais restants.

Amb la voluntat de realitzar una intervenció en diversos cossos de la Casa de la Misericòrdia, al 1988 es realitza un treball o estudi historicoarquitectònic en que es realitza un dibuix de l'estat de la façana en aquesta cronologia. S'observa la obertura de més portes en planta baixa, molt possiblement relacionades amb la segregació d'espais i la seva ocupació per part de diversos comerços.

En primer terme s'observa una porta de factura molt recent situada sota el primer eix de finestres, que no presenta muntants ni llinda, sense cap element que la vulgui dignificar. També s'aprecia la obertura d'una porta sota el cinquè eix de finestres, amb peces de muntant de grans dimensions i llinda ampliada amb una nova peça central. Aquestes característiques farien pensar que dita obertura fos resultat d'una intervenció duta a terme a la dècada de 1920 o 1930. Al seu costat s'hi situa una altre obertura, obertura possiblement també en aquestes cronologies. Aquesta presenta muntants en angle sec i una llinda que no seria de pedra de Montjuïc. Per últim, s'hi observa una porta situada al setè eix de finestres, sense muntants ni llinda i que podria estar relacionada amb la construcció de l'actual escala de volta catalana que dona accés als pisos superiors. Aquesta es realitzaria també possiblement cap a la dècada de 1930.

Les diferents intervencions observades en façana re en comparació amb les fotografies prèvies a les darreres intervencions, permeten fer-nos una idea del tractament o acabat de la façana d'inicis de segle. La façana estaria revestida amb un morter de calç, d'acabat irregular. Aquest s'hauria repicat i eliminat completament en les intervencions de gran calat de finals de segle.

Vistes generals del revestiment de la façana, abans de la intervenció de 1887-88. Font: AMDCV.

Les façanes posteriors són força interactuades en aquesta cronologia també o ve se'n obren de noves entre els eixos d'obertures ja existents. Les noves obertures són sense emmarcament i contrasten amb les ja preexistents.

Detall de la façana posterior del cos de Ramelleres en que s'assenyalen les noves obertures practicades vers inicis de segle XX.

La façana posterior o oest del cos paral·lel presentava originalment una sèrie d'arcuacions en maó que molt possiblement es cegarien a principis de segle XX i així han arribat a l'actualitat.

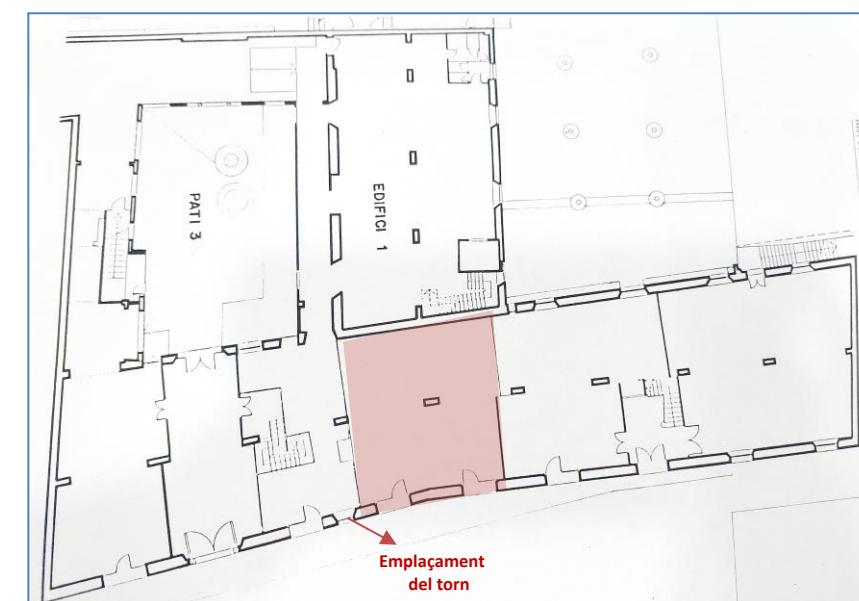
5.7 Guerra Civil

Després del trasllat dels serveis de la Maternitat a Les Corts, la Generalitat de Catalunya instal·la a l'edifici de Ramelleres un asil per a persones grans. Poc després, al 1938, en el si de la guerra civil, l'illa de cases és afectada per un bombardeig, que tanmateix afecta poc la zona estudiada. La manca de notícies faria pensar en una estabilitat pel que fa a modificacions en la construcció, potser només realitzant obres de manteniment els anys de post-guerra.

5.8 Darreres dècades del segle XX

Al 1987 tots els volums construïts que havien format part del Conjunt de la Misericòrdia entren a formar part del Catàleg de Patrimoni Arquitectònic de l'Ajuntament de Barcelona. Aquesta inclusió té un impacte en les intervencions que ha futur s'hi realitzaran.

En aquest moment els baixos de la finca, especialment vers la banda del carrer Ramelleres es troben força compartimentats i ocupats per botigues com *Hogar del libro*, que n'ocupa una bona part. Al voltant del pati de la palmera estaria ocupat per una residència de gent gran i altres institucions ocuparien la planta primera (com la Federació catalana de tennis taula, tallers de ceràmica, etc.).

Vista de l'estat de la planta baixa a 1998, amb totes les compartimentacions i nous accessos. Font: AMDCV.

Les intervencions realitzades a partir d'aquest moment fins a l'actualitat no canvien els accessos des del carrer Ramelleres, tanmateix s'hi realitzen algunes obres d'impacte estètic, com ara el trasllat al 1999 de la gran portalada barroca situada a l'antiga Plaça dels Àngels. La porta barroca passa a substituir un accés en forma d'arc rebaixat obert a la façana al llarg del segle XIX.

Antiga Plaça dels Àngels i porta barroca in situ i vista dels carreus després del desmuntatge. Font: AFB i AMDCV

El trasllat de la portalada és realitzat en una gran campanya d'obres d'arranjament duta a terme entre 1997 i 2007 per a la instal·lació en l'espai estudiat de l'Oficina d'atenció al ciutadà (OAC), que ocupa encara actualment dits espais.

Porta amb arc rebaixat i la porta barroca en el seu emplaçament actual. Font: AMDCV.

La campanya d'obres interacciona la totalitat de l'edifici, des de la façana principal, als interiors a les façanes posteriors i altres cossos construïts ja mencionats. En façana es repiquen tots els revestiments existents i se'n aplica un de nou – l'actual –. També es realitza la substitució dels baixants antics i se'n instal·len de nous.

En interior les obres eliminen també revestiments i envans de poca entitat, deixant nues les parets, de manera que se'n fa visible la seva fàbrica – paredat de pedra sense escairar i reompliment amb maó, tot lligat amb morter de calç. El nou projecte va revestir de nou els murs, emprant un morter de Portland, que no fa possible na transpiració correcta dels murs i en ocasions hi genera humitats per capil·laritat del subsol.

Fotografia de la Planta baixa feta durant les obres de 1997. Font: AMDCV.

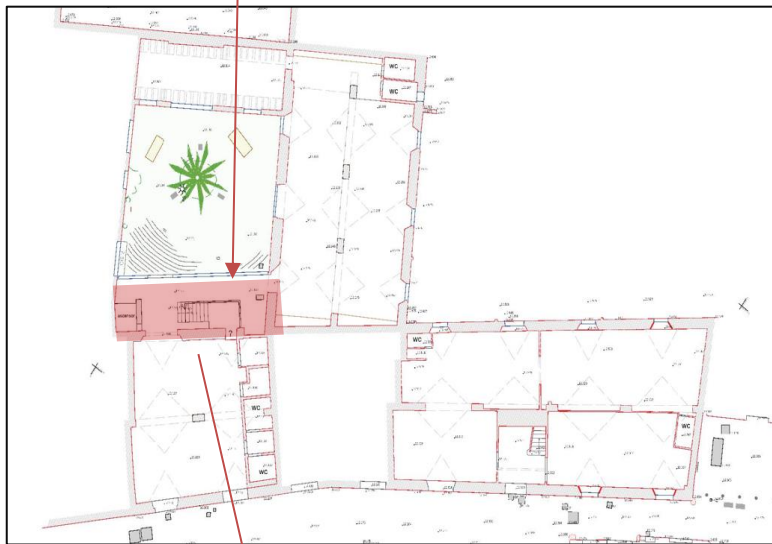
Façana abans, durant i després de les obres iniciades al 1997. Font: AMDCV.

Cal mencionar, tot i que no inclou les zones estudiades, el reforç de forjats a nivell del primer pis i coberta, amb la instal·lació de malles metàl·liques i nous reblements de morter.

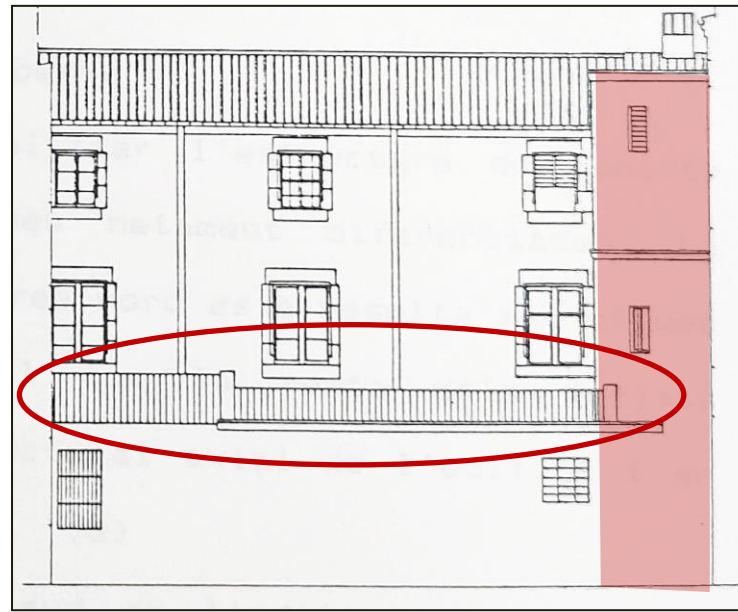
Les façanes posteriors varen ser també interactuades, destacant especialment la façana posterior del cos de Ramelleres, ja que s'hi instal·la un frontis totalment nou, fent créixer una crugia l'edifici original. En aquesta nova crugia s'hi situa una escala d'accés al pis superior i clou amb un frontis totalment de vidre

Detalls del creixement de la crugia posterior de l'edifici mitjançant una nova façana en vidre. Font: AMDCV

Al pati de la palmera s'hi realitzen més actuacions, en aquest cas a la façana sud del cos perpendicular. S'hi elimina un balcó corregut i també s'hi enderroca un petit cos que sobresortia de la façana, possiblement motivat pel creixement de la façana del cos de Ramelleres (mencionat anteriorment).

Alçat abans de l'inici de les obres de 1997-2007 i actual frontis. Font: AMDCV.

Altres interaccions comprenen l'eliminació d'alguns elements en façana, com el balcó corregut situat a la façana nord de l'edifici perpendicular.

Alçat abans de l'inici de les obres de 1997-2007 i actual frontis. Font: AMDCV.

6.Evolució crono-estructural gràfica

(*) Algunes consideracions sobre les cronologies que s'apunten en aquest capítol

La continuïtat, ritme, extensió i calendari de les obres que amb el pas del temps s'han anat realitzant a la Casa de la Misericòrdia i en concret en aquesta part més oriental del recinte, fan que sovint no disposéssim d'una única data concreta o centrada, per a moltes de les actuacions històriques realitzades. En aquest sentit hem intentat englobar les diferents campanyes d'obres amb una organització de fases cronològiques àmplies, per bé que textualment i per no fer feixuga la lectura d'aquest estudi hem optat per la presència d'una data de referència; bé directament, o bé amb la precisió relativa de : *al voltant de...*(c. o circa).

El conjunt de fases mostraria el següent repartiment cronològic:

Fase I. Corresponent al darrer decenni o anys del segle XVIII, i que hem referenciat al document amb la data genèrica de 1790 o c.1790.

Fase II. Corresponent a les actuacions de la primera meitat /mitjan segle XIX, i que hem referenciat al document amb la data genèrica de 1852 o c.1852.

Fase III. Corresponent a les actuacions de la primer quart del segle XX. Referenciat amb la data genèrica de 1916 o c.1916.

Fase IV. Corresponent a les obres dels darrers decennis del segle XX i primeries del XXI. Es fa referència amb les dates documentals de la recerca arxivística realitzada

Detall de la làmina: *Barcelona a vol d'ocell*. D'Onofre Alsamora. 1857. AHCB.

Acrònims arxius referenciats:

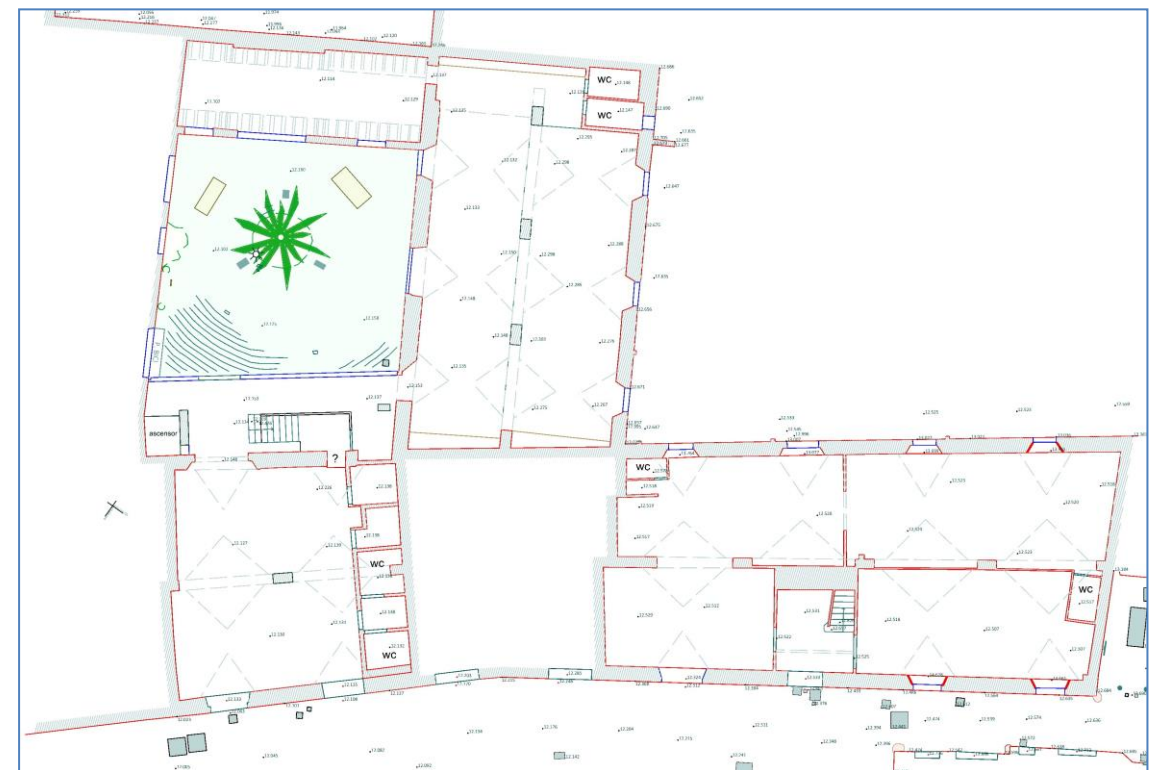
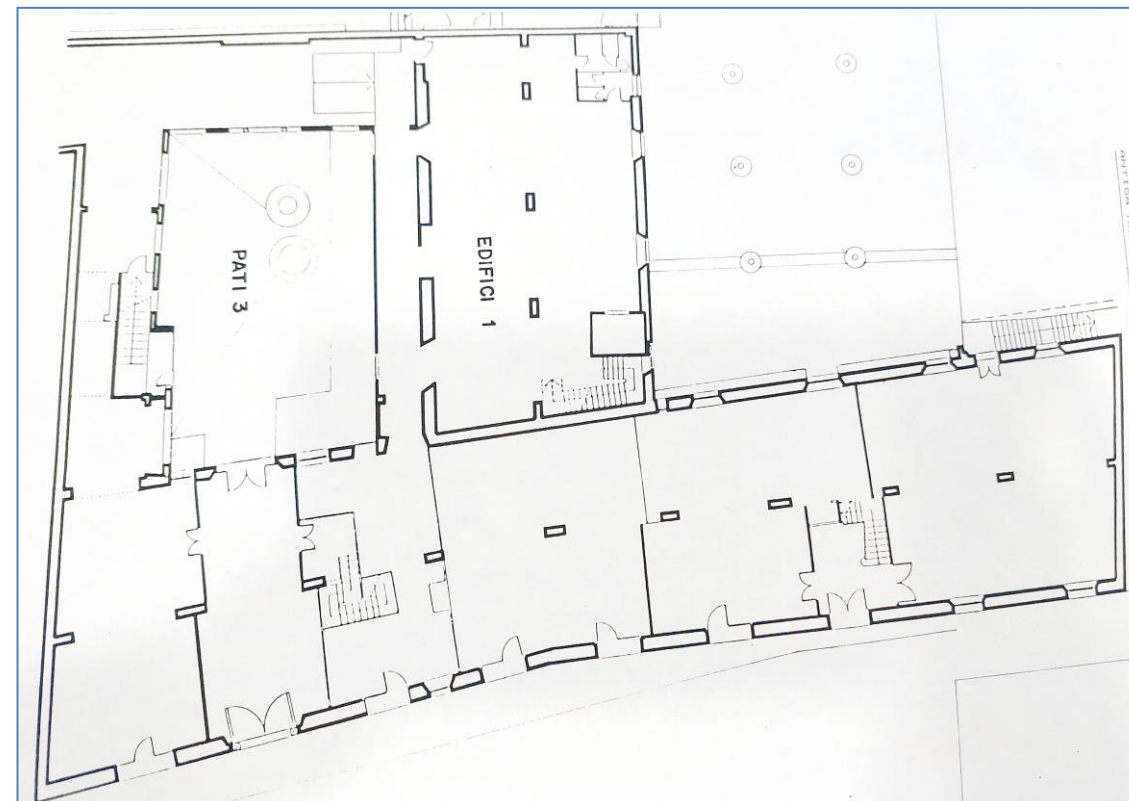
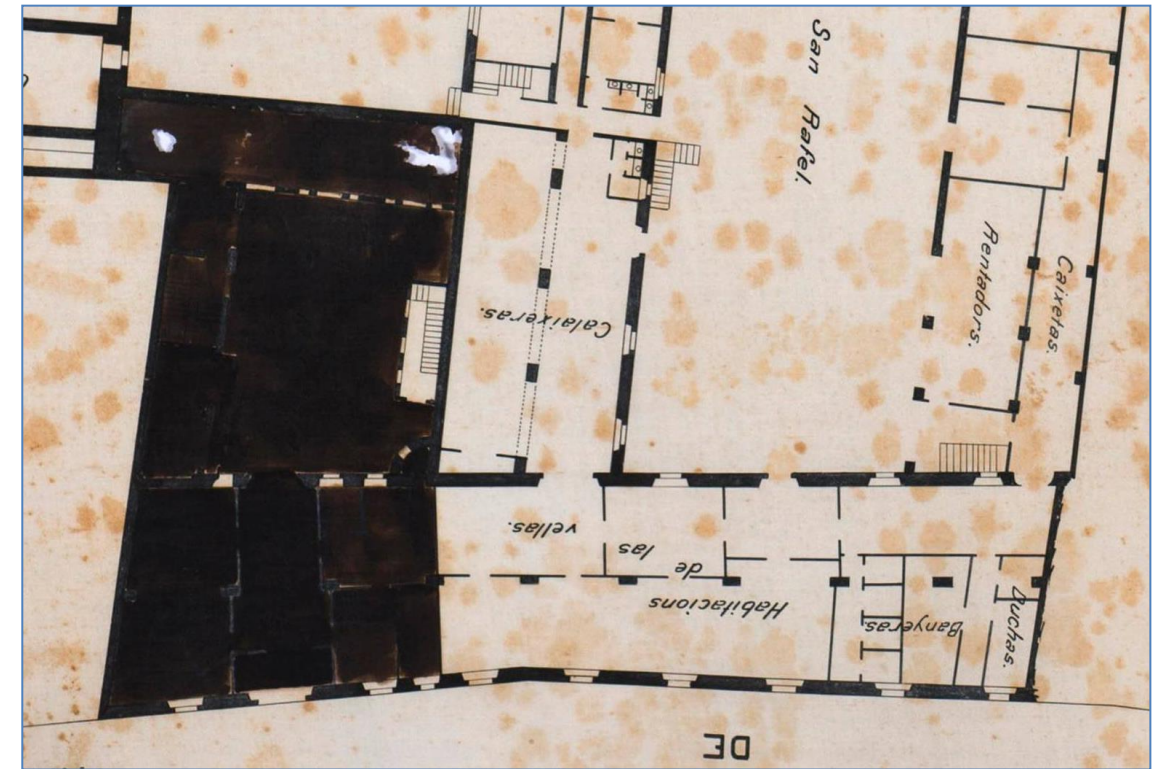
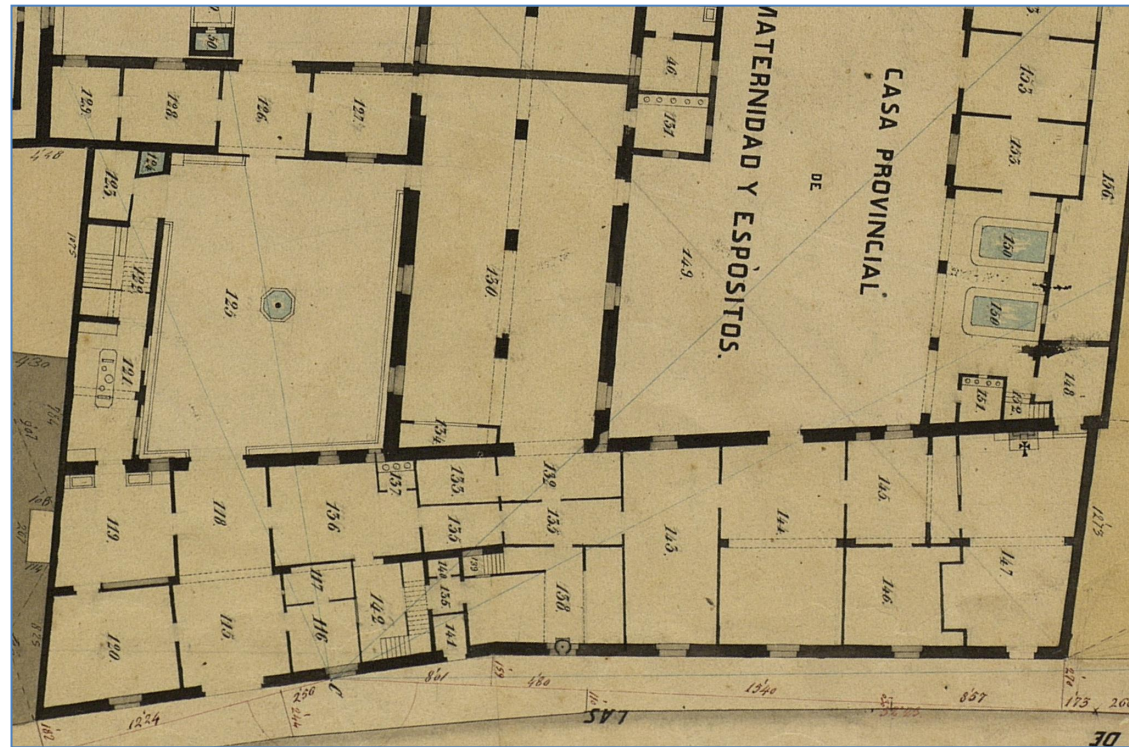
AHCB. Arxiu històric de la ciutat de Barcelona.

AHCOAC. Arxiu històric del Col·legi oficial d'arquitectes de Catalunya.

AMDCV. Arxiu municipal districte Ciutat Vella.

Veclus s.l.

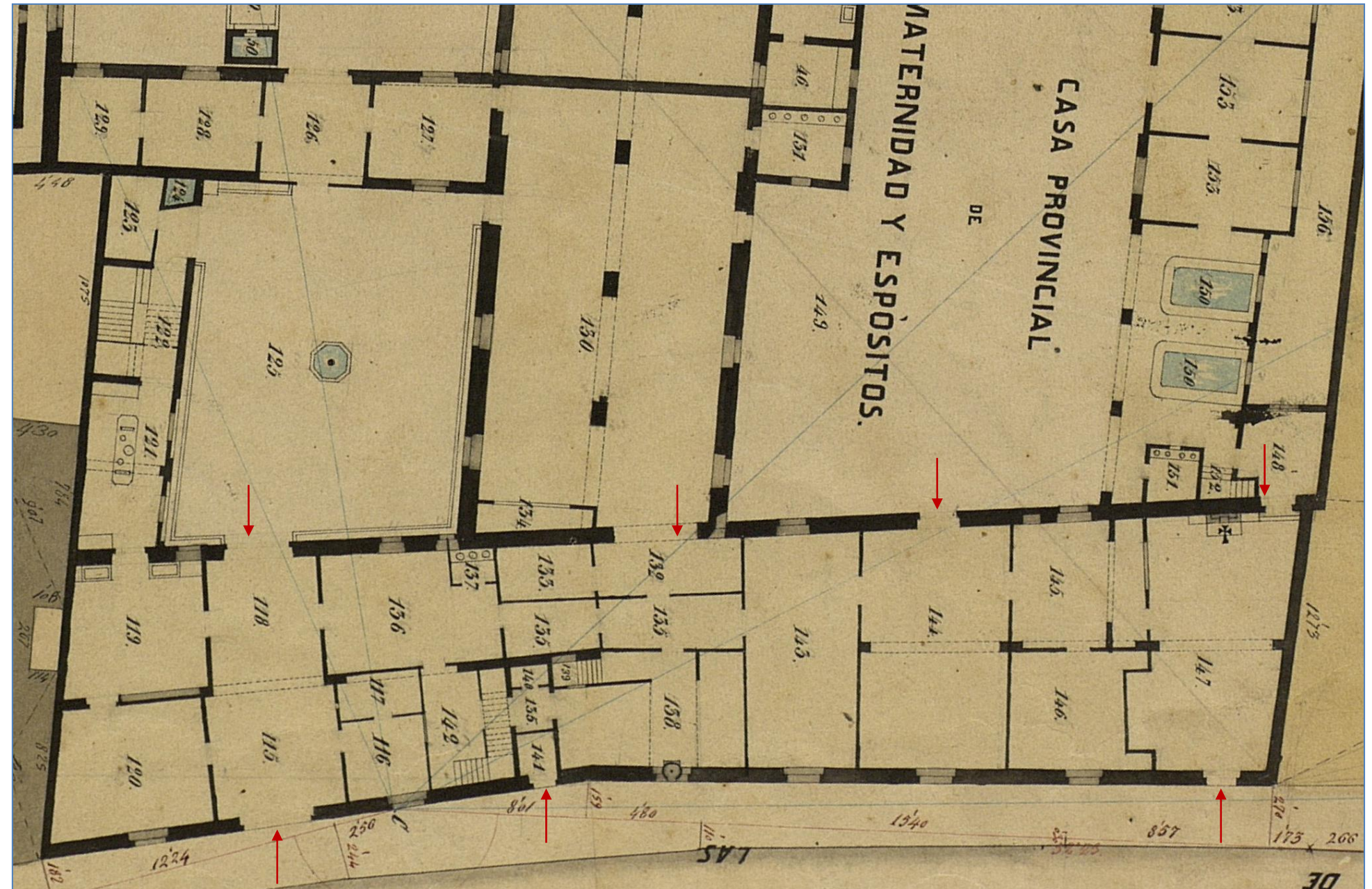
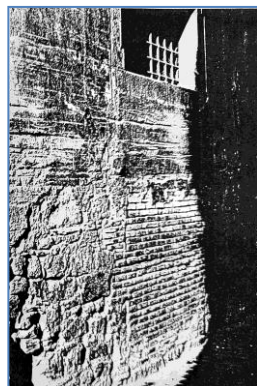
La planta baixa

La planta baixa (c.1868)

La primera representació gràfica d'aquest nivell de planta baixa que disposem d'aquesta zona de la Casa de la Misericòrdia és de pels volts de 1868, de fet la trobem dins del "Quarteró" núm. 55 del conegut aixecament d'en Garriga i Roca. AHCB.

El detall del dibuix en permet veure l'estat de la planta baix en aquestes dates (c.1868-1870) i atendre a les primeres modificacions realitzades a l'edifici durant la primera meitat del s.XIX; en especial les obres corresponents al període dels anys 50 (c.1852) del s.XIX. Destaca en primer terme, la redefinició de les obertures al carrer Ramelleres amb l'obertura d'una portella a la banda més septentrional de la façana per tal d'accedir a la capella d'aquell costat de l'edifici: núm. 147 del dibuix. També sembla que en aquest període s'obrí un nou accés amb la construcció d'una portalada amb arc rebaixat, que en aquest cas el que esdevindrà l'accés principal a l'edifici fins als nostres dies: núm. 115 del dibuix. Atribuïriem alhora la nova construcció del torn (traslladat després). Es mantingué, però l'accés original barroc: núm.141.

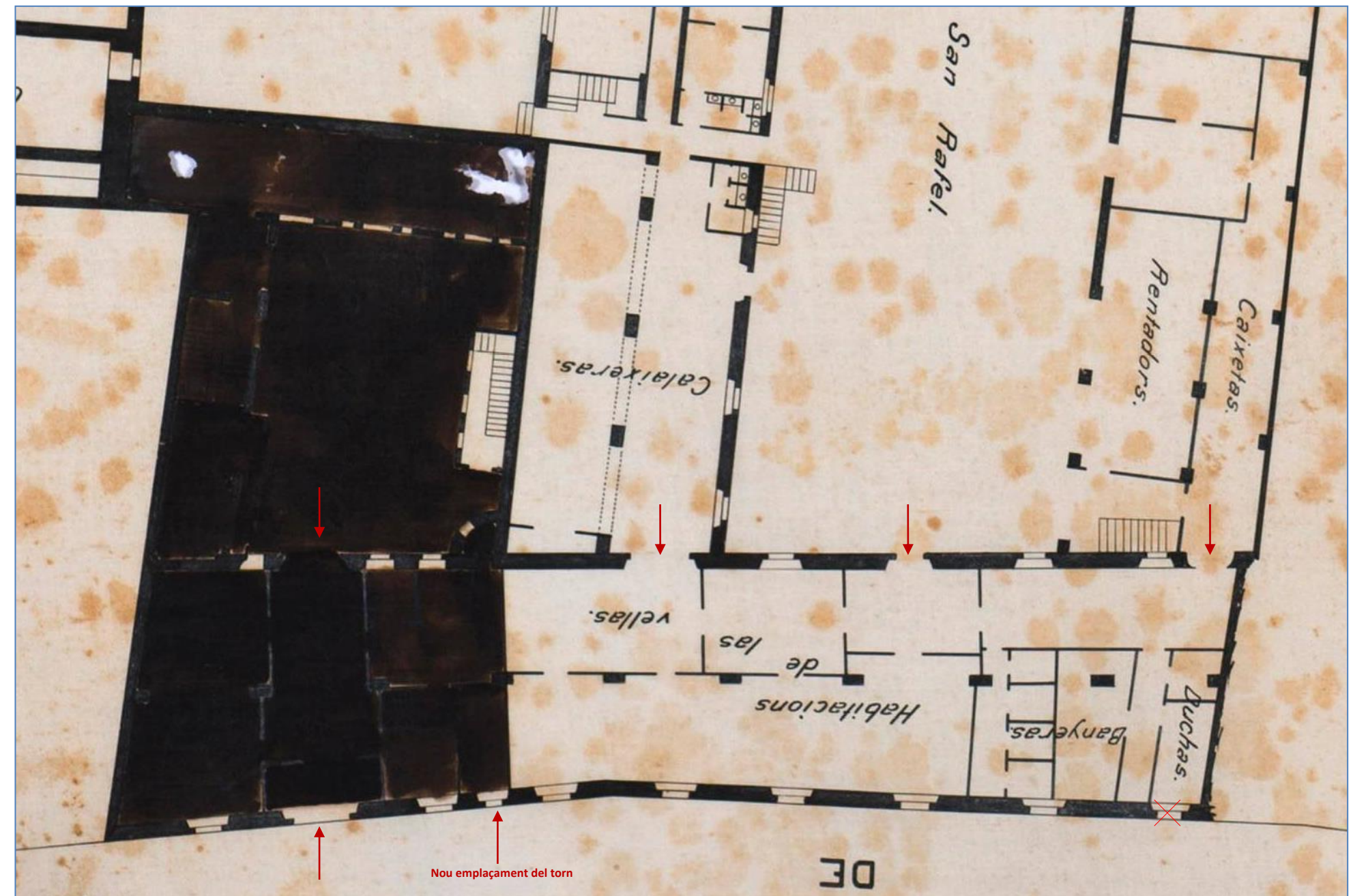
Quan a les obertures del costat més occidental destacarien les portes actualment cegades. El núm. 132 pel lloguer de les botigues privades encara en ús i els núm. 144 i 148 actualment tapiades.

Pel que fa l'organització interna, hom palesa la versatilitat del sistema de les dues naus amb envans. Destaca la presència de l'escala d'accés als nivells superiors<: 142

La planta baixa (c.1916)

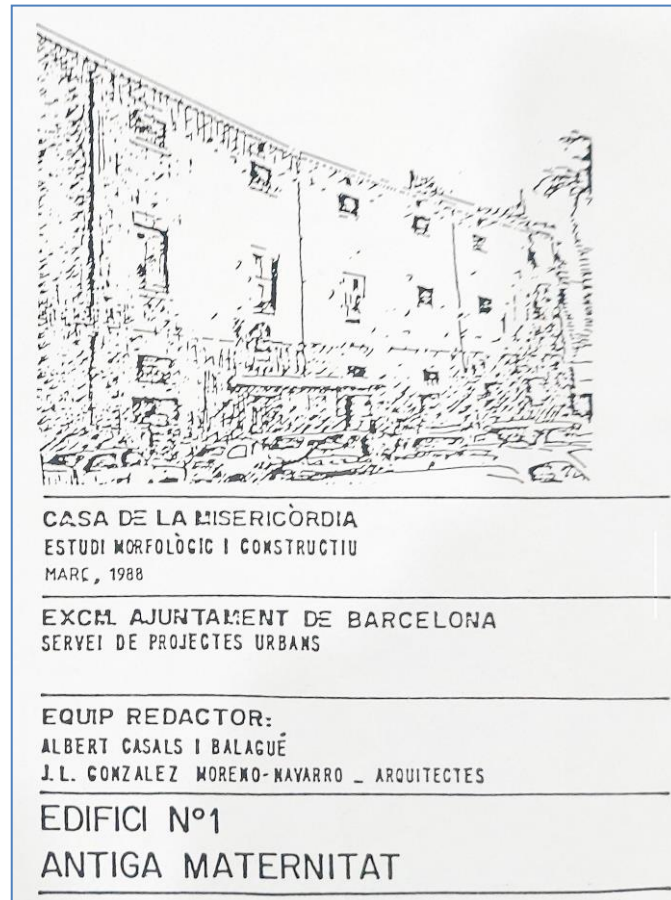
Plànol de planta baixa de la Casa de la Misericòrdia aixecat per Antoni Falguera al 1916, on es mostra la ocupació de l'espai de l'edifici com a conseqüència del nou repartiment dels espais de la institució. AHCOAC.

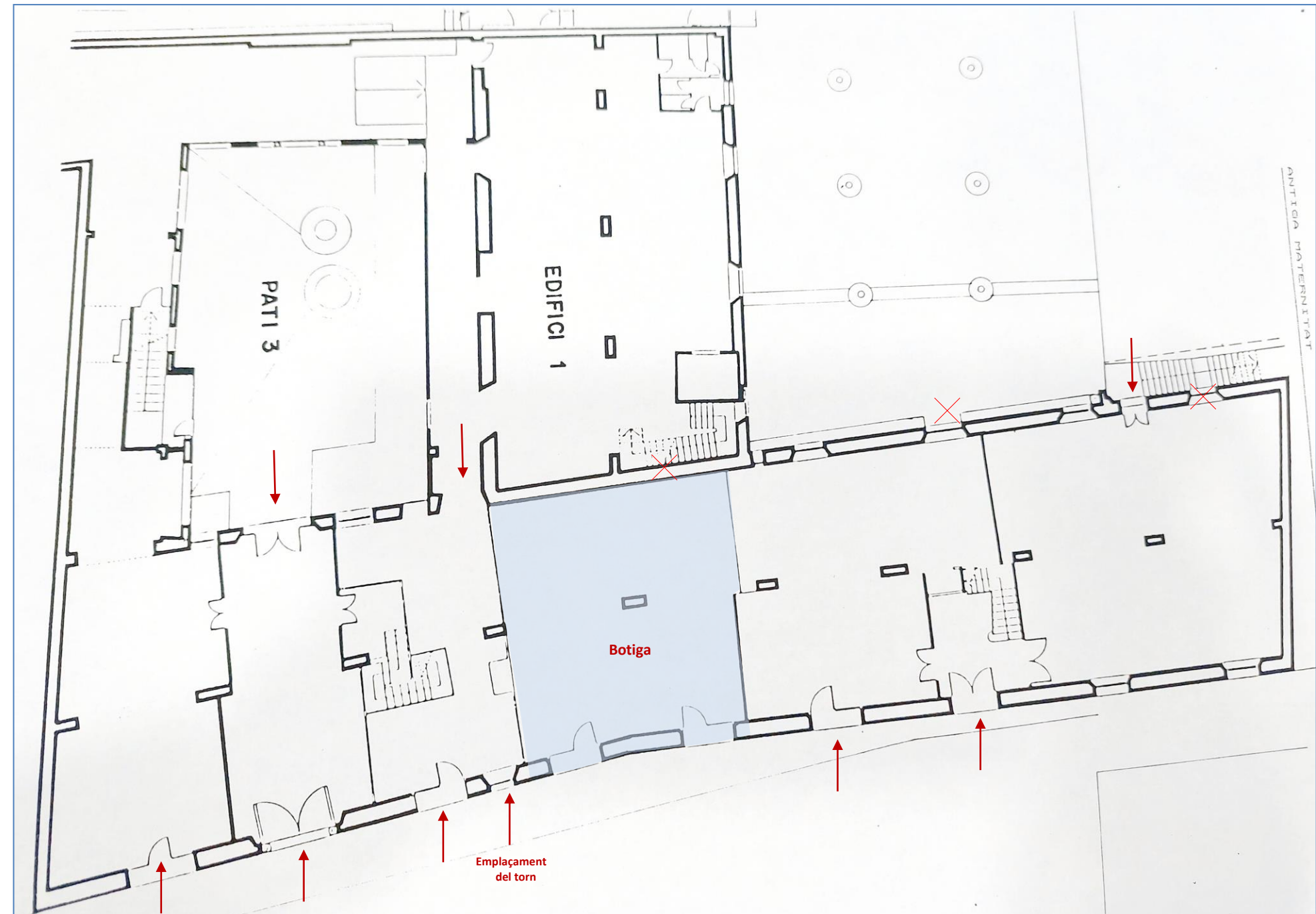
Detallant el plànol -girat de la posició original en el dibuix-, es pot distingir el cegat de totes les portes d'accés des del carrer Ramelleres amb excepció del pas principal del costat més meridional, recordem que construït de nou a mitjan del segle XIX. També podem distingir com el torn ha estat desplaçat vers el sud per incloure'l en la nova organització dels espais interiors de l'edifici.

Pel que fa les obertures de la banda més occidental, aquestes segueix sent funcionals en aquest moments

La planta baixa. 1988

Estudi morfològic i constructiu de la Casa de la Misericòrdia. 1998. AMDCV

La planta baixa de 1998 ja ens mostra la configuració dels accessos per la banda del carrer Ramelleres, però també les noves compartimentacions del nivell relacionades amb aquests passos, en una imatge de les primeries del segle XX. Destaquen en aquest sentit les dues portes centrals associades a l'espai segregat de botiga que encara es conserva actualment. En aquells moments les portes ja han estat reobertes però no ampliades, unes obres aquestes últimes que caldria situar cap el primer quart del segle XX, (c.1916).

Pel que fa les obertures de la banda més occidental, distingim la presència de nous passos així com el cegat d'altres.

La planta baixa. 2023

La planta de 2023 ens mostra l'estat d'aquest nivell de planta baixa de l'edifici en l'actualitat. La imatge que es projecta d'aquest nivell és bàsicament resultat de les obres del Projecte de rehabilitació de la Casa de la Misericòrdia i la transformació d'una part de l'edifici del carrer Ramelleres en la seu de la Oficina d'atenció al ciutadà (OAC) del Districte de Ciutat Vella. Unes obres fetes entre el anys 1998 i 2007.

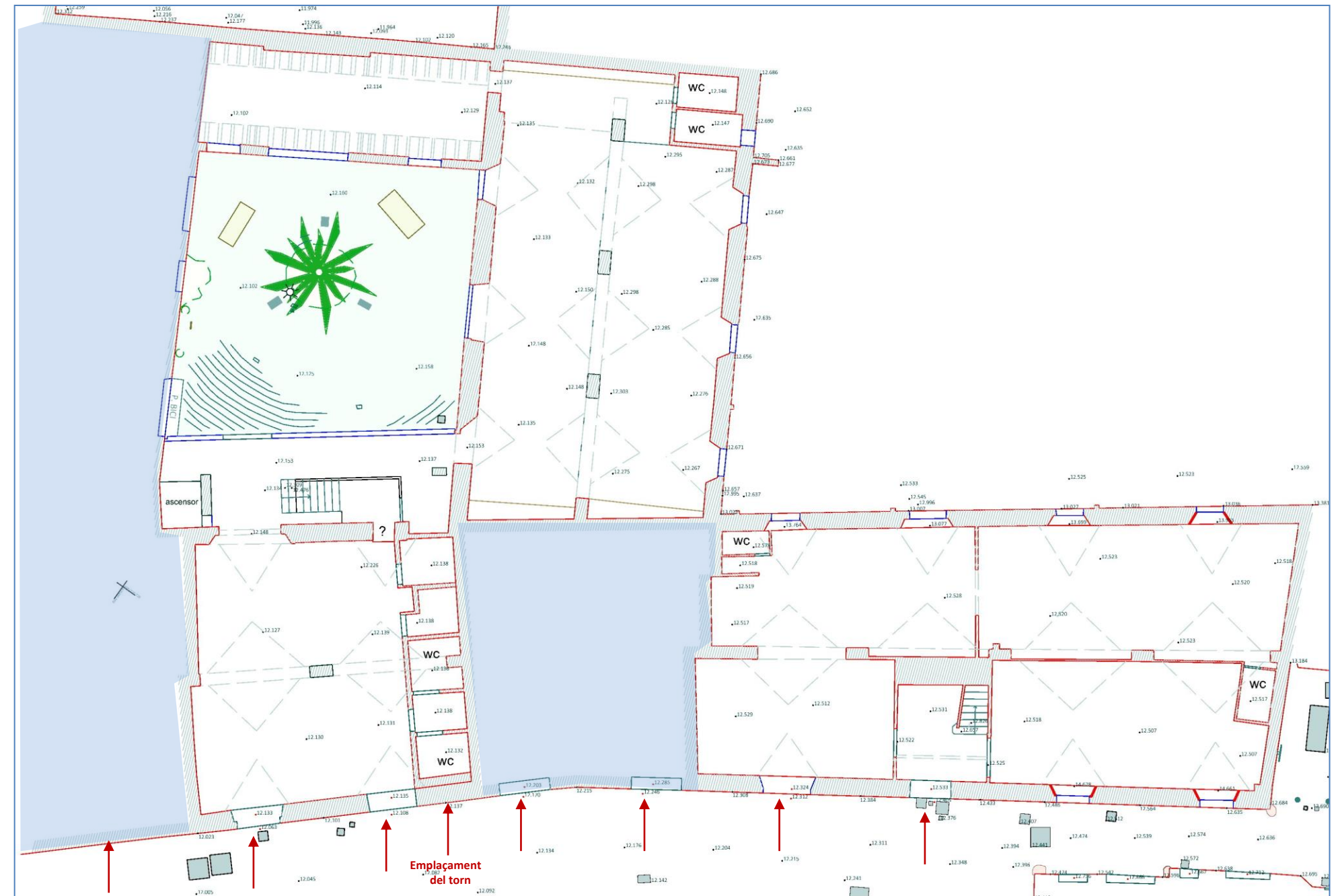
El dibuix permet identificar les dues zones segregades en ús en aquest nivell de planta baixa. La primera, ja documentada, corresponent a la botiga de llanes que en règim de lloguer, ocupa la part central del front de l'edifici. L'altra es localitza a la banda més meridional i és avui dia un accés a la llibreria des del carrer Ramelleres i que ocupa una bona part del nivell per aquest costat sud de l'antiga casa de la Misericòrdia (en trama blava).

Quan a les obertures de la banda del carrer Ramelleres són les mateixes que ja hem vist en el plànols anteriors, és a dir amb les ampliacions de la seva llum fetes pels volts de 1916. Amb tot l'obra més contundent fou la substitució de la porta principal d'accés, per la portalada neoclàssica provinent de l'enderrocament de la Casa dels Infants orfes, a l'antiga plaça dels Àngels. 1999

El torn, restaurat, es localitza en el mateix emplaçament de 1916

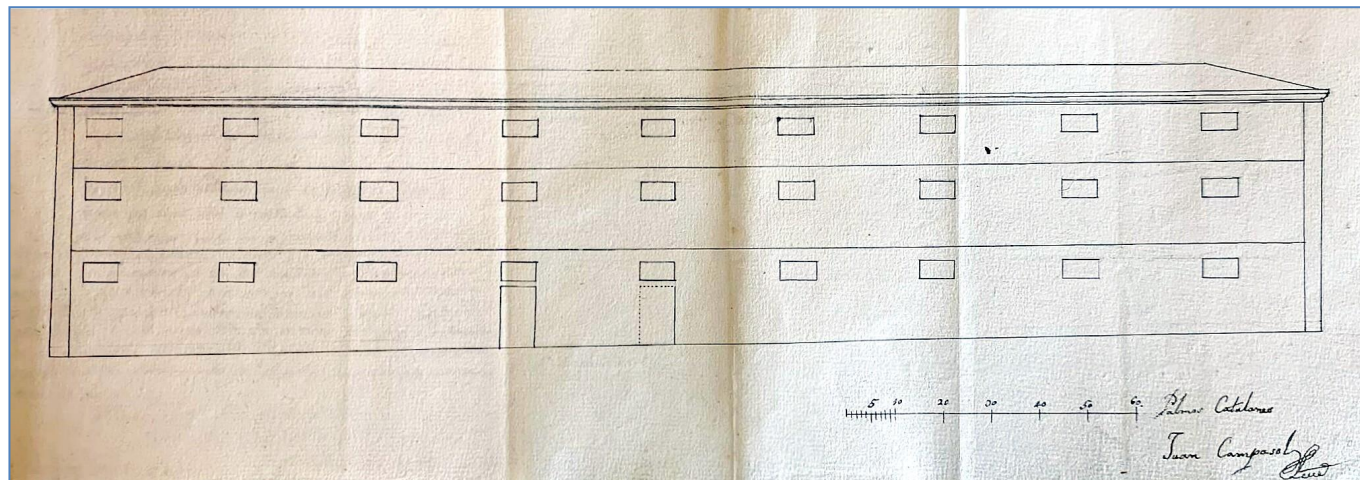
Pel que fa les obertures del costat occidental ja es mostren totalment cegades.

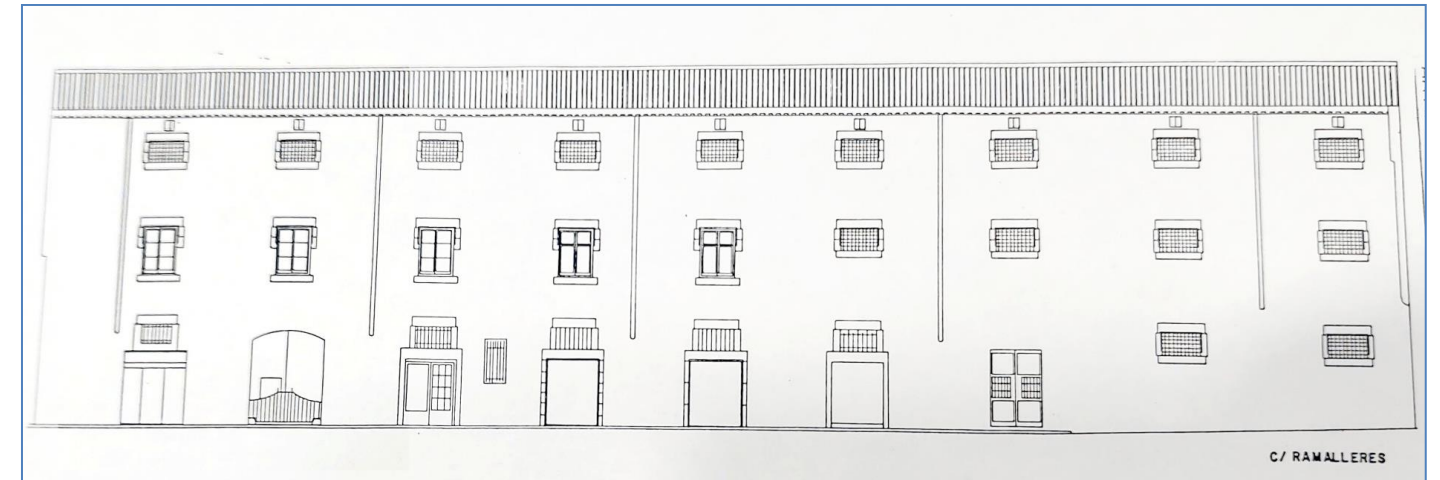
Porta reconstruïda en aquesta façana l'any 1999.
 Provenint de l'enderrocament de la casa dels Infants Orfes de la plaça dels Àngels.
 Substitueix altra porta gran, oberta entre 1830 i 1868

Façana al carrer Ramelleres

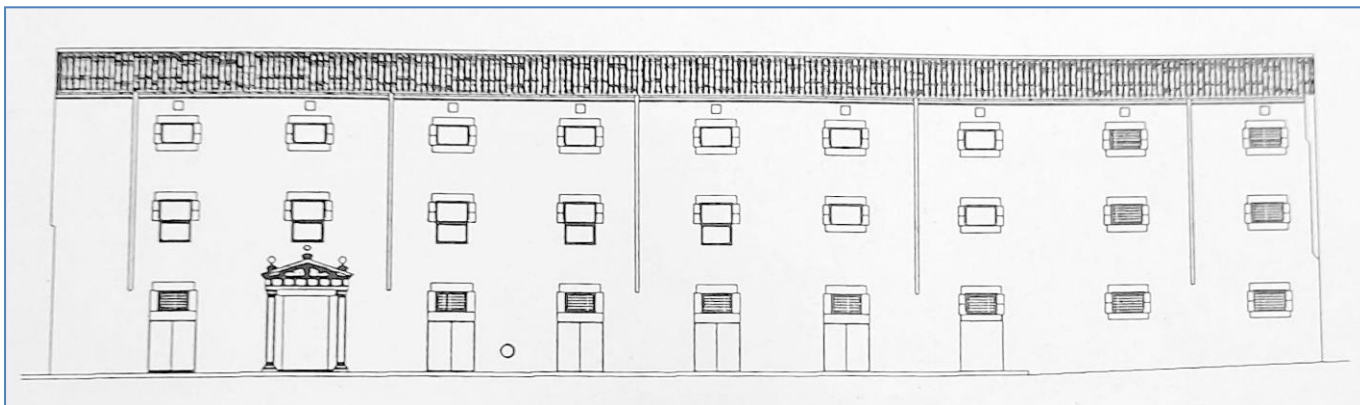
c.1829

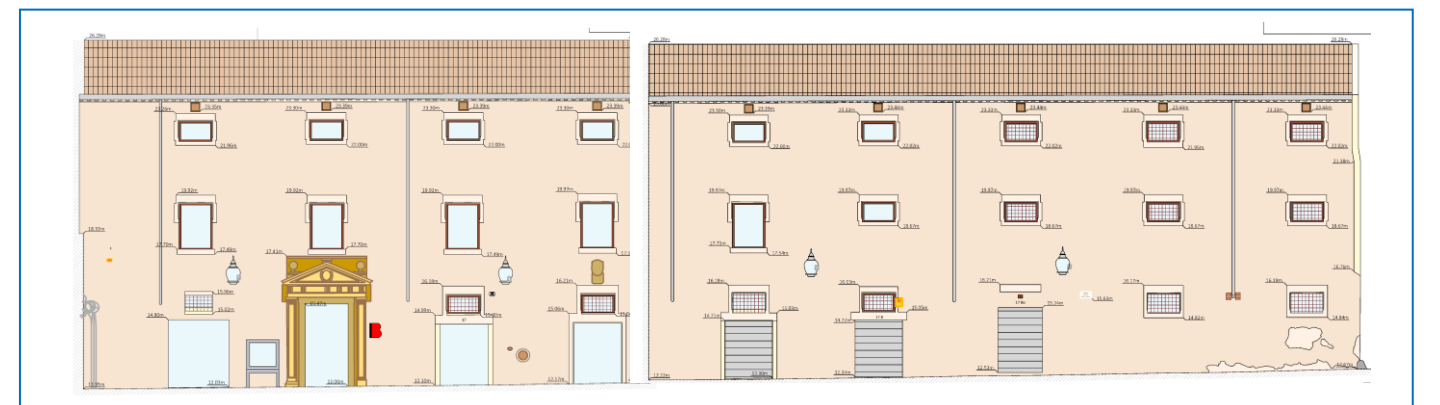
c.1988

c.1999

c.2023

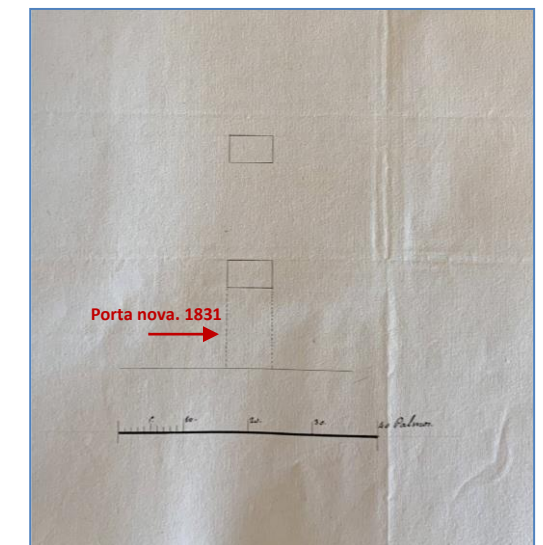
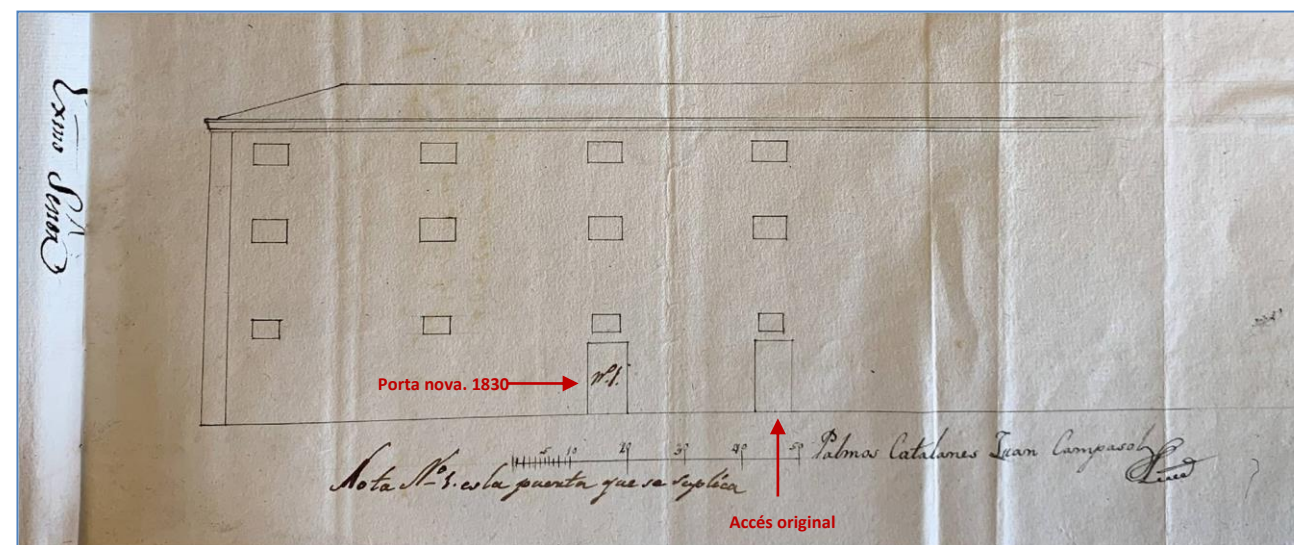
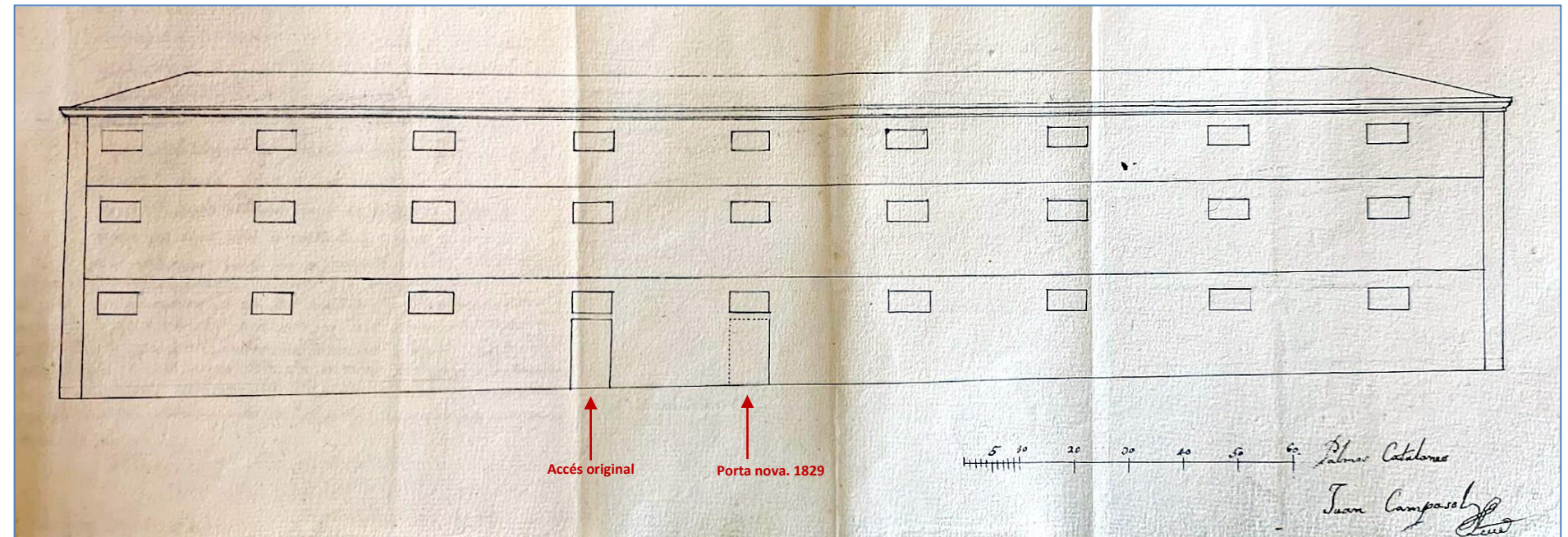
Façana Ramelleres. 1829-1831

La fesomia original

No disposem d'informacions gràfiques que ens informin sobre l'estat i forma de la façana del moment original de la construcció del edifici entre 1789 i 1791. Això no obstant, dels anys 1829, 1830 i 1831, tenim uns alçats molt esquemàtics que s'originen per la demanda de permès per a construir una nova porta.

Tot i la simplicitat d'aquests gràfics, del seu dibuix es desprenen les següents consideracions especialment del nivell de planta baixa i primer pis:

- La façana original només disposava d'un únic accés des del carrer Ramelleres.
- No existia cap portalada. L'accés a l'interior només es realitzava per la porta que encara avui dia i ampliada -com veurem més endavant- mostra l'escut del bisbe, el comitent de l'obra.
- Totes les finestres del primer pis tenien la mateixa alçada. No com succeeix en la actualitat.
- No es dibuixa cap torn
- Es concreta la construcció de tres portes a la planta baixa en aquests tres anys i que malgrat les reformes encara es conserven

Alçats de la façana del carrer Ramelleres que apareixen en el permisos per a fer portes noves dels anys 1829 a dalt, 1830 esquerra, 1831 dreta. Obreria. AHCB

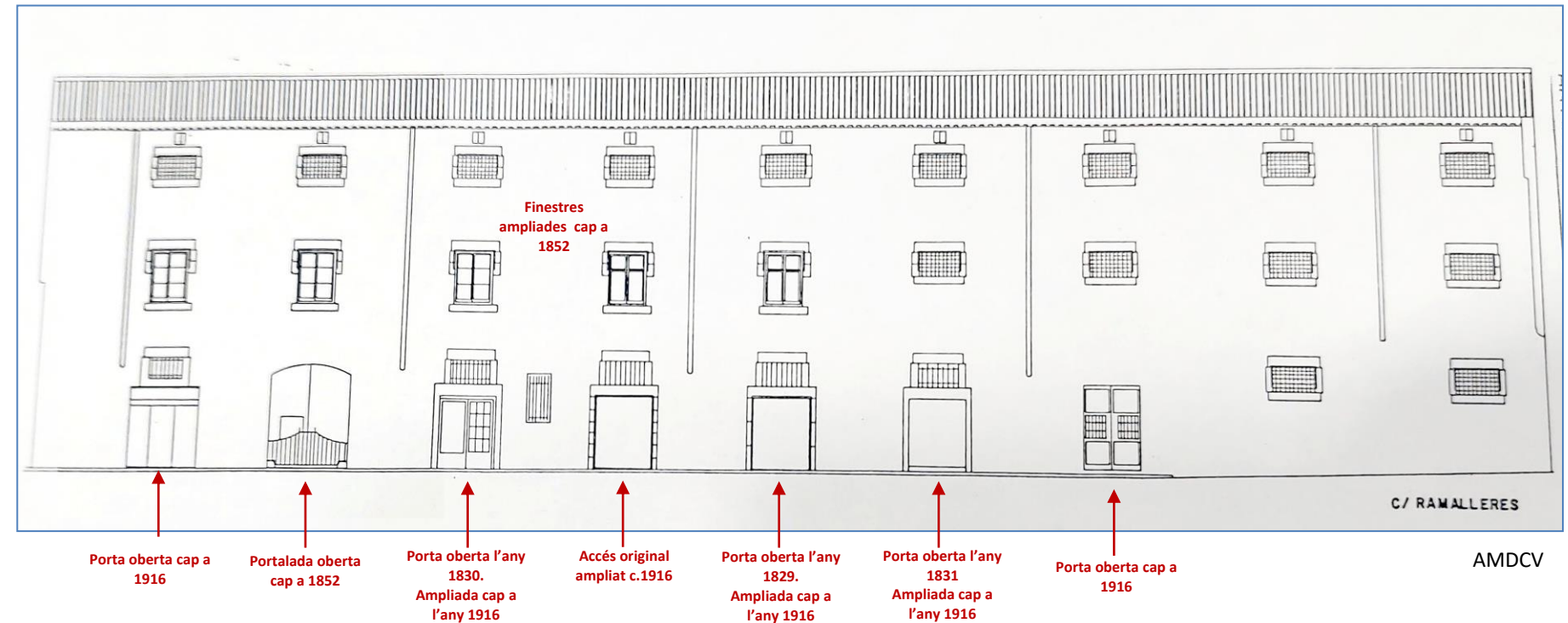
Façana Ramelleres. 1988

Les primeres gran transformacions

L'alçat realitzat l'any 1988 ens mostra una façana força dissemblant de la reflecteixen els gràfics de la plana anterior. Així, mentre les obertures del segon nivell es mostren pràcticament idèntiques als plànols del s.XIX, la resta de les obertures del nivells de planta baixa i primer pis si que presenten importants modificacions. A la planta baixa podem observar la presència d'una portalada, inexistent al 1829, definida per una arc rebaixat. També podem distingir les tres obertures d'aquell moment però que han estat ampliades i altres dues "noves" portes als extrems. D'acord amb les informacions que disposem, les ampliacions de les portes del s.XIX mostren un acabat petri a les llindes que portaria la seva refeta vers unes cronologies del primer quart del segle XX; optant per una data al voltant de 1916.

Més reculada és la datació de la portalada amb el seu arc rebaixat –que no és l'actual portalada neoclàssica-, ja que ens apareix a planta cap a 1868. D'aquest fet s'infereix la seva realització entre 1830 i 1868, optant per una data de pels volts de 1852 com a probable per a la construcció d'aquesta desapareguda porta. Es també en aquest entorn de 1852 on situem l'ampliació de les 5 finestres del primer pis.

Quan a les dues portes extremes, l'absència de muntants i llindes lítiques ens porta a un moment més avançat de l'actuació, de manera versemblant a l'entorn del primer quart del segle XX; amb una data com a 1916 com a referència.

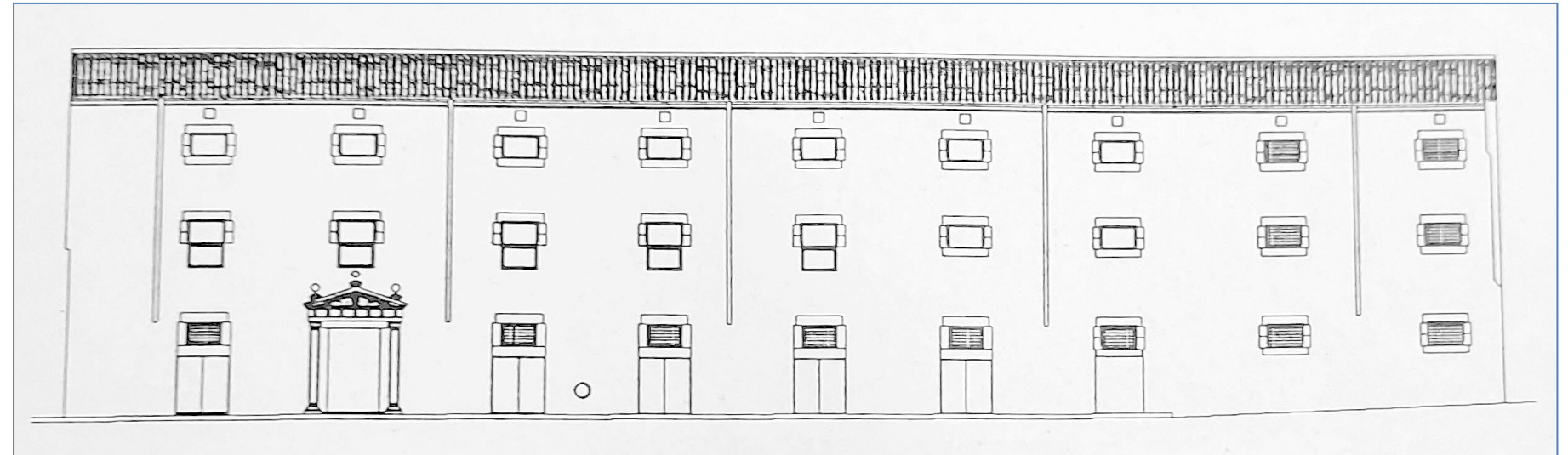

Façana Ramelleres. 1999

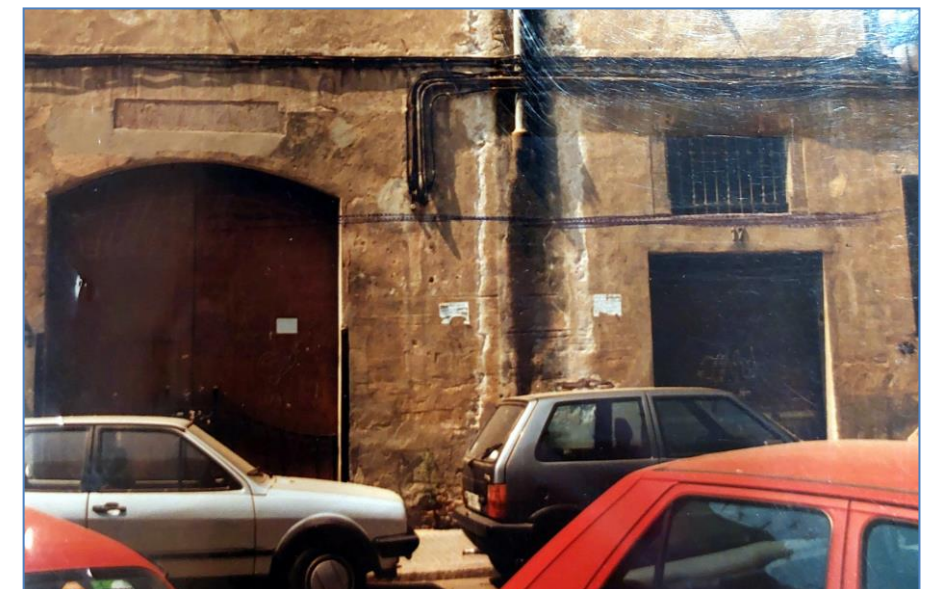
La fesomia actual

La transformació d'una part de l'edifici en seu de diferents dependències del districte de Ciutat Vella porta afegida una important remodelació dels seus interiors, però també, òbviament de la seva façana principal al carrer Ramelleres. A més del canvi de la coberta i de la realització d'un nou revestiment per a tota la façana, la intervenció més assenyalada fou la eliminació de l'antiga portalada del segle XIX i la seva substitució per una porta pètria neoclàssica. Aquesta havia estat rescatada -manera de parlar- dels enderrocaments de zones de la Casa dels Infants Orfes per a la singular ampliació de la plaça del Àngels i s'optà per la seva reinstal·lació a les noves dependències del districte.

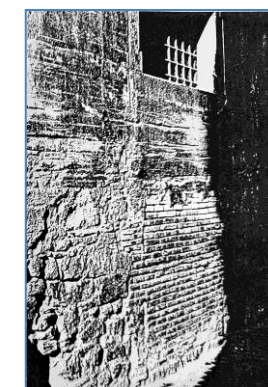
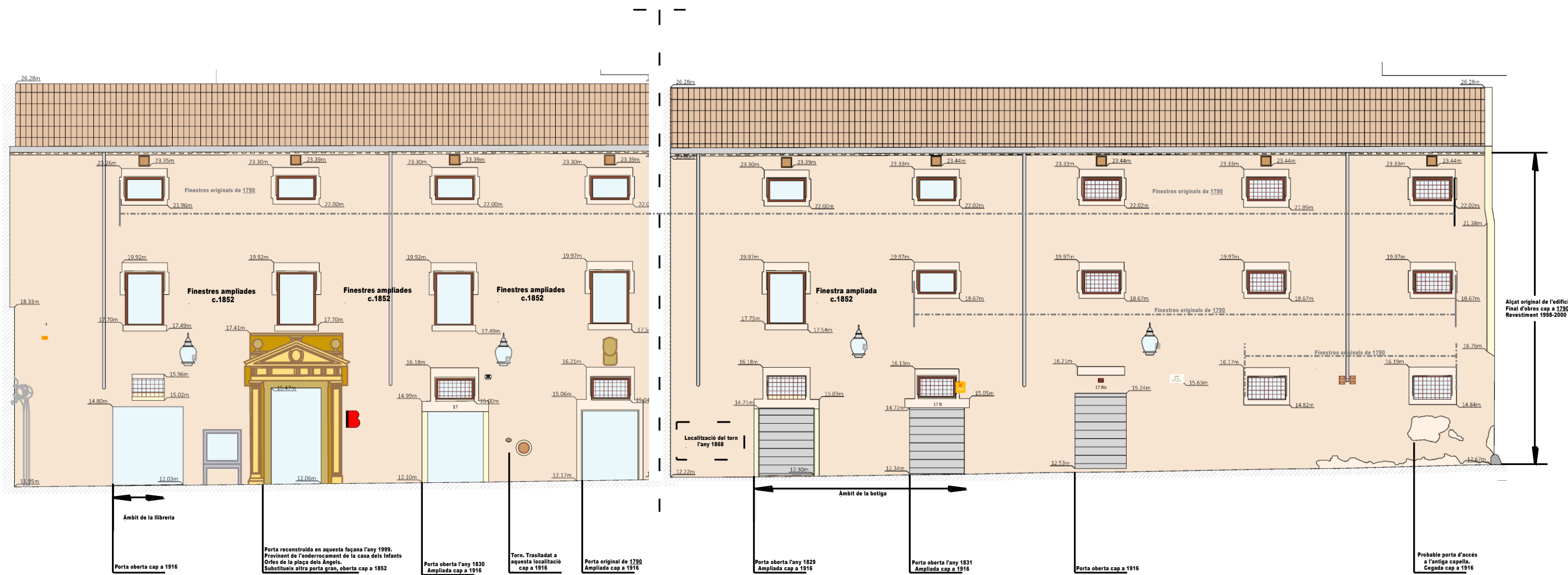
Altrament es decidí cegà una de les finestres situada per sobre del torn que havia estat oberta cap a 1916.

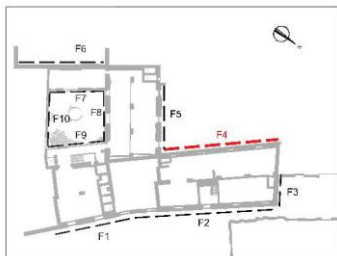
AMDCV

Façana Ramelleres.2023

Façana occidental cos nord (pati 2 o F4)

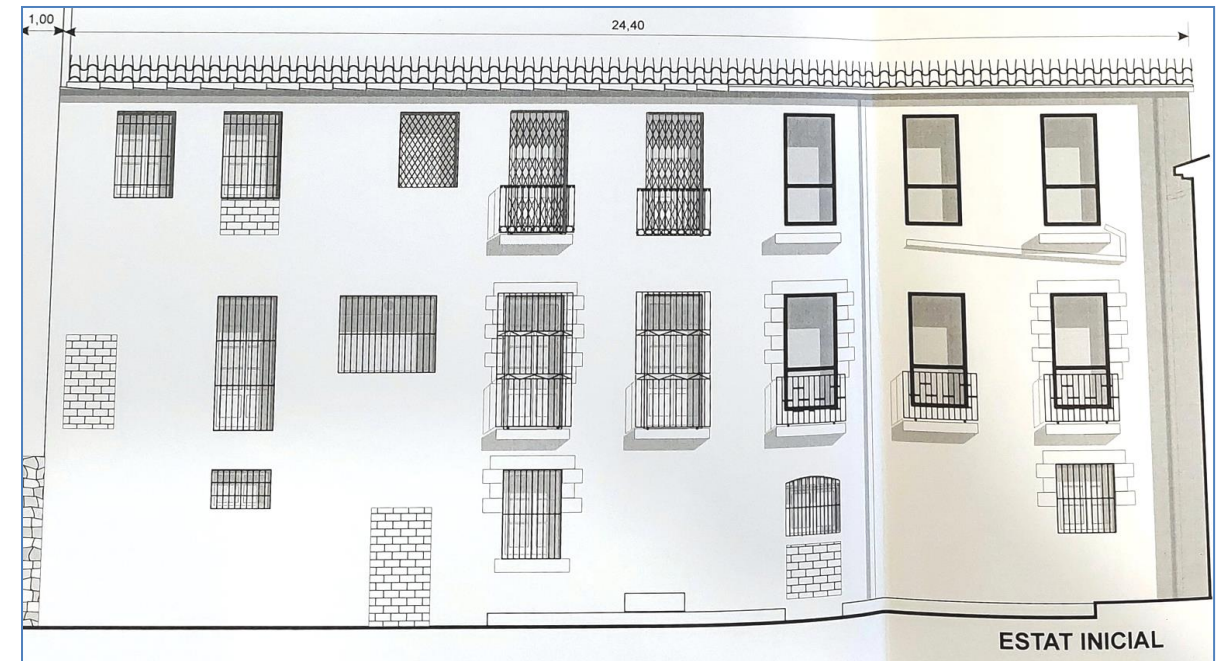

c.1988

AMDCV

c.1998

AMDCV

c.2007

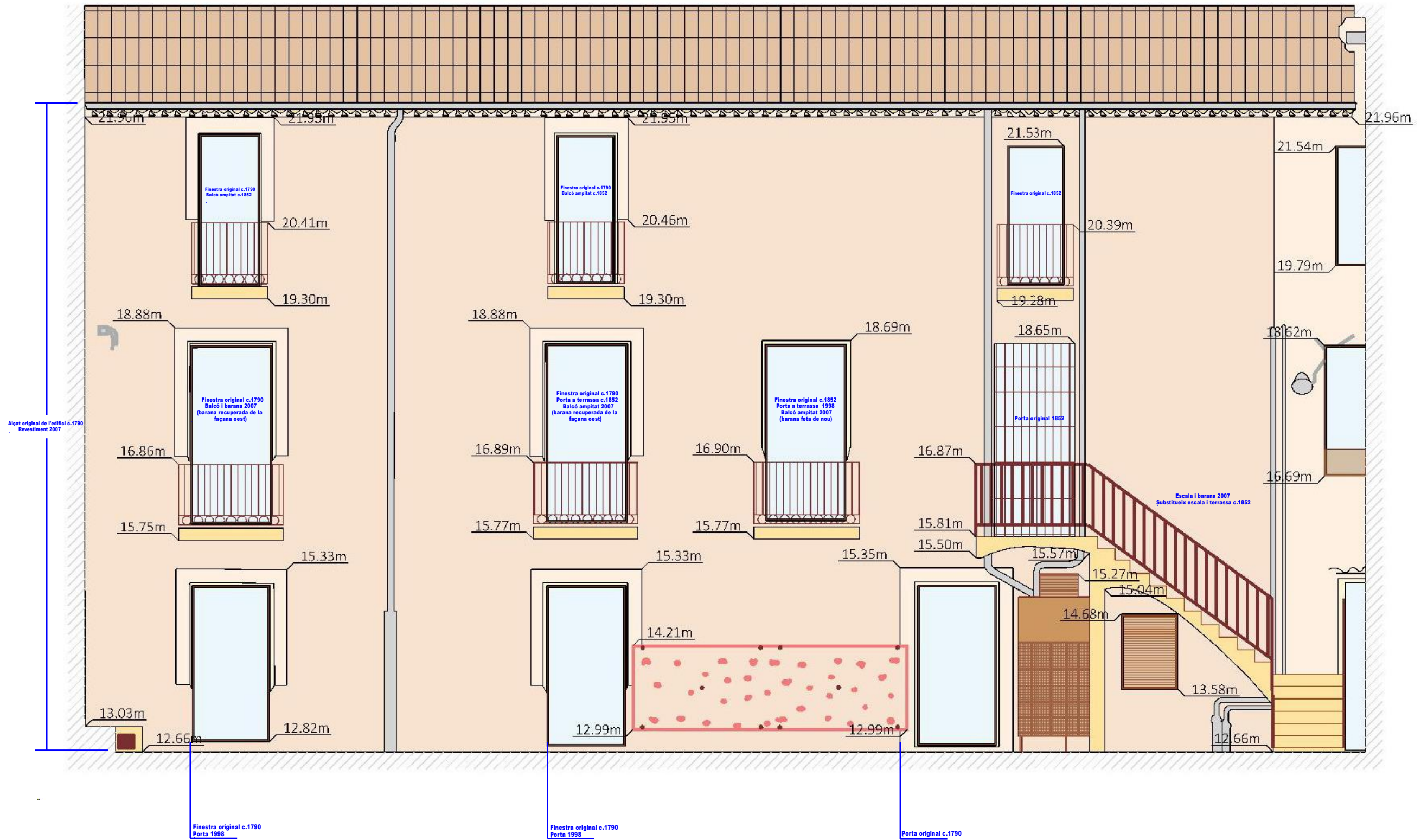

PROPOSTA FINAL

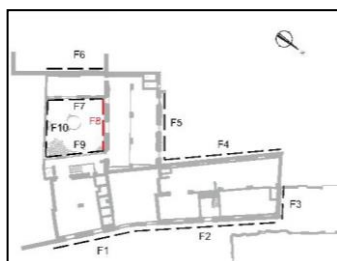
AMDCV

c.2023

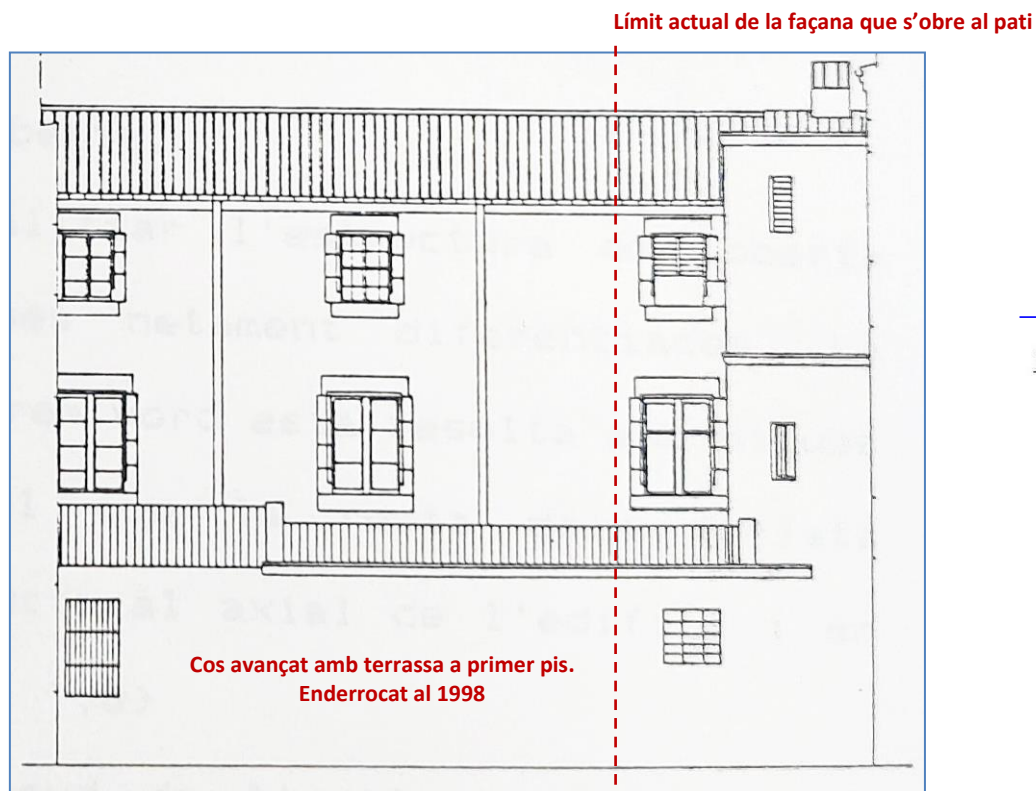

Front septentrional pati (F8)

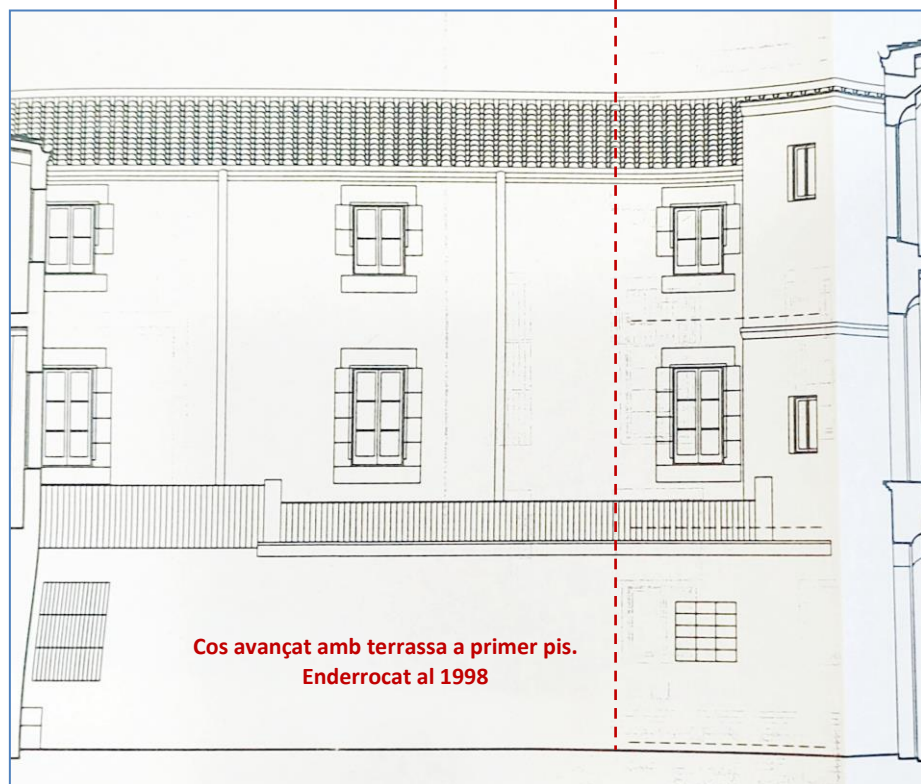

c.1988

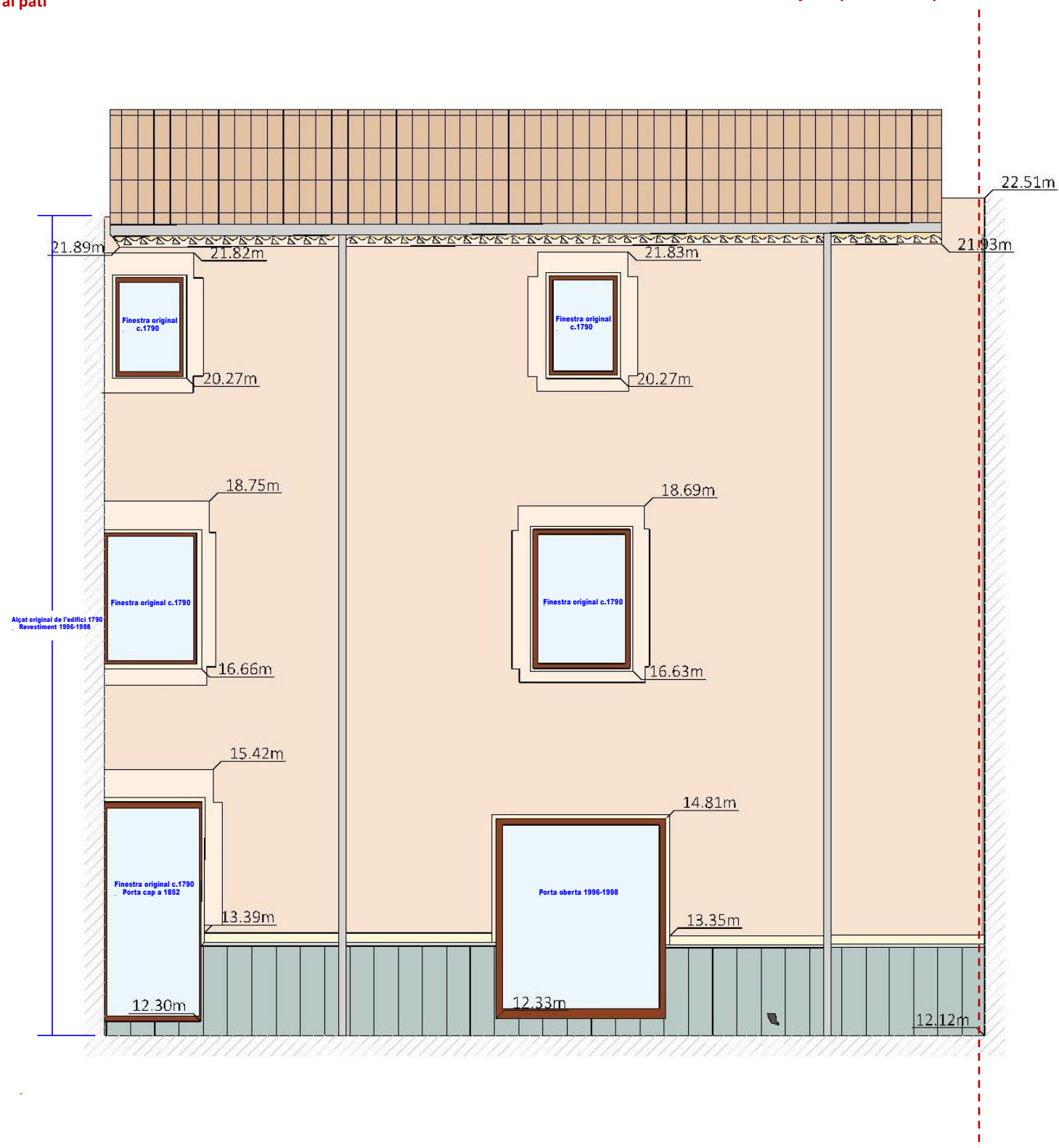

AMDCV

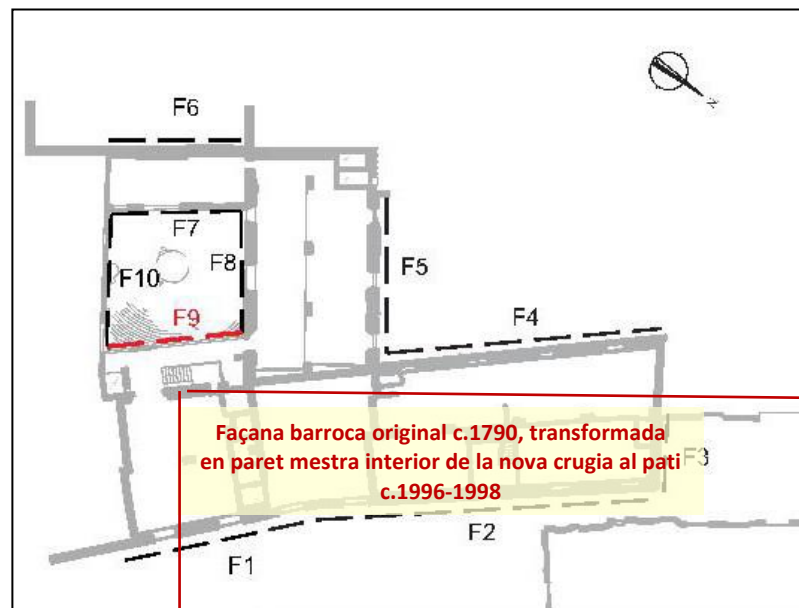
c.1996

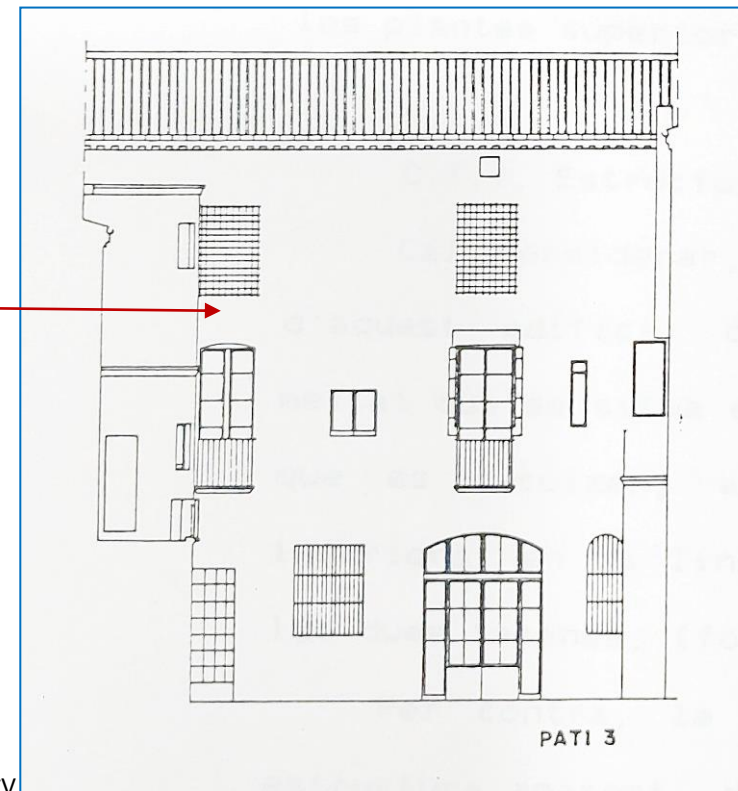
Límit actual de la façana que s'obre al pati

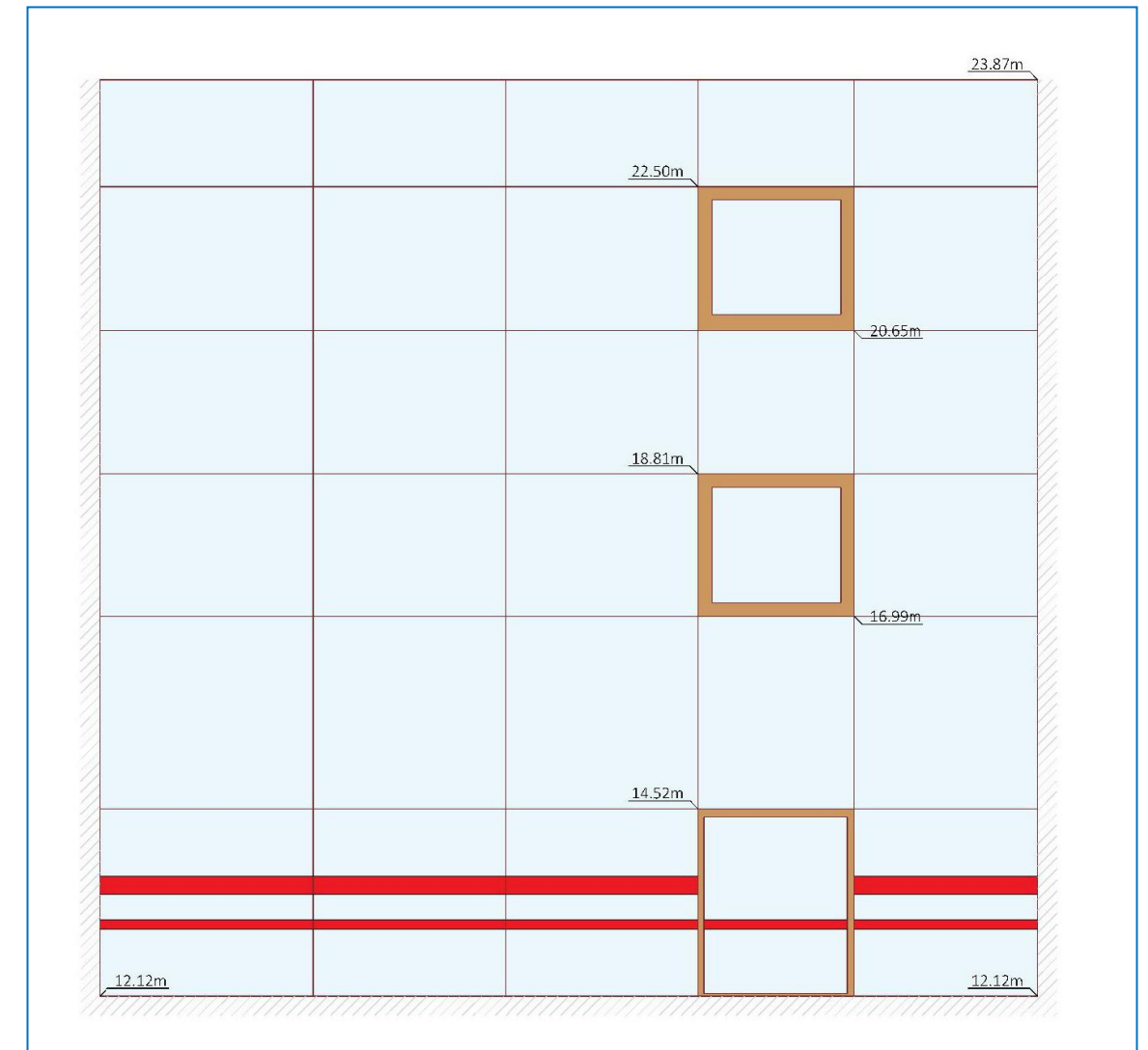
Front oriental pati (F9)

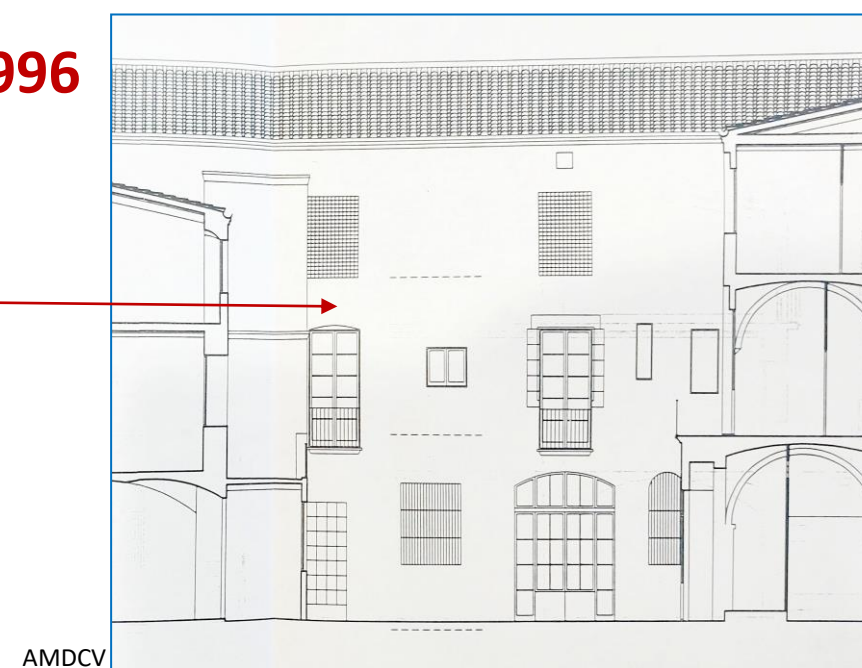
c.1988

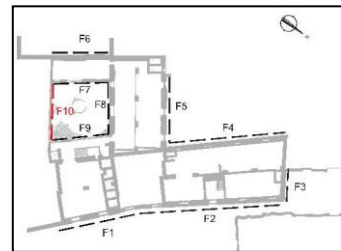
c.1996-1998. Nova façana al pati

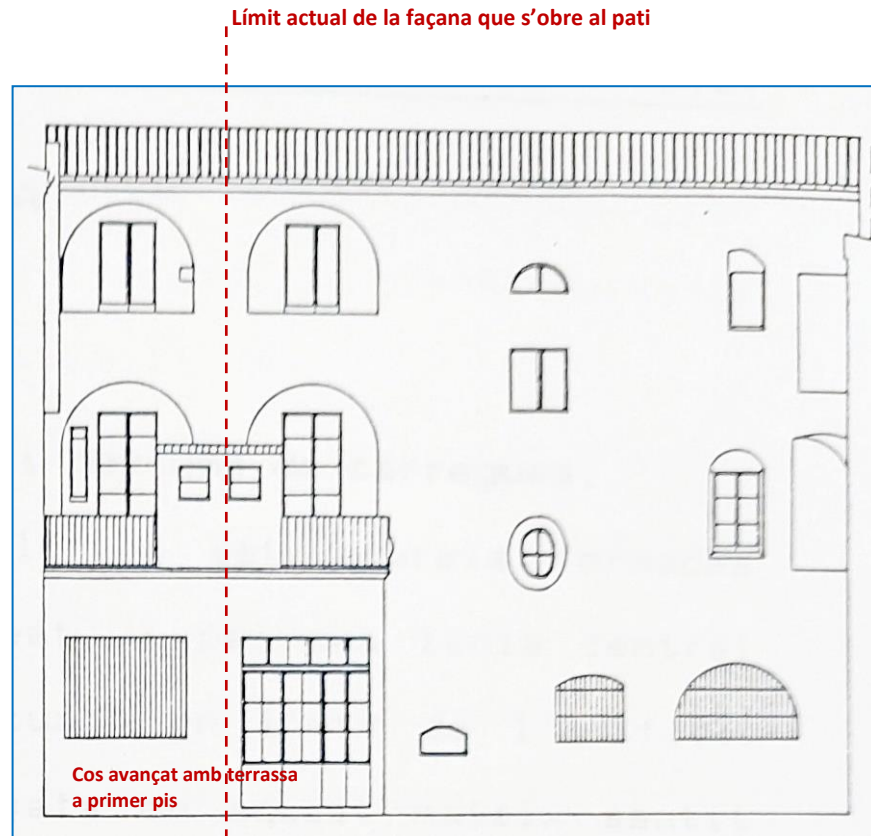
c.1996

Front meridional pati 3 (F10)

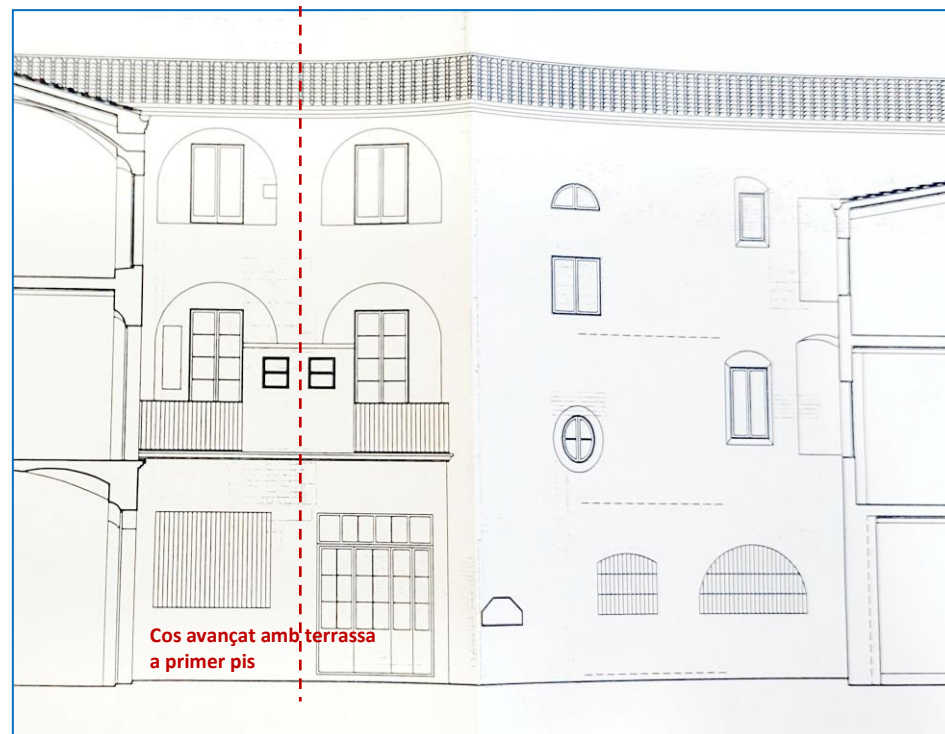

c.1988

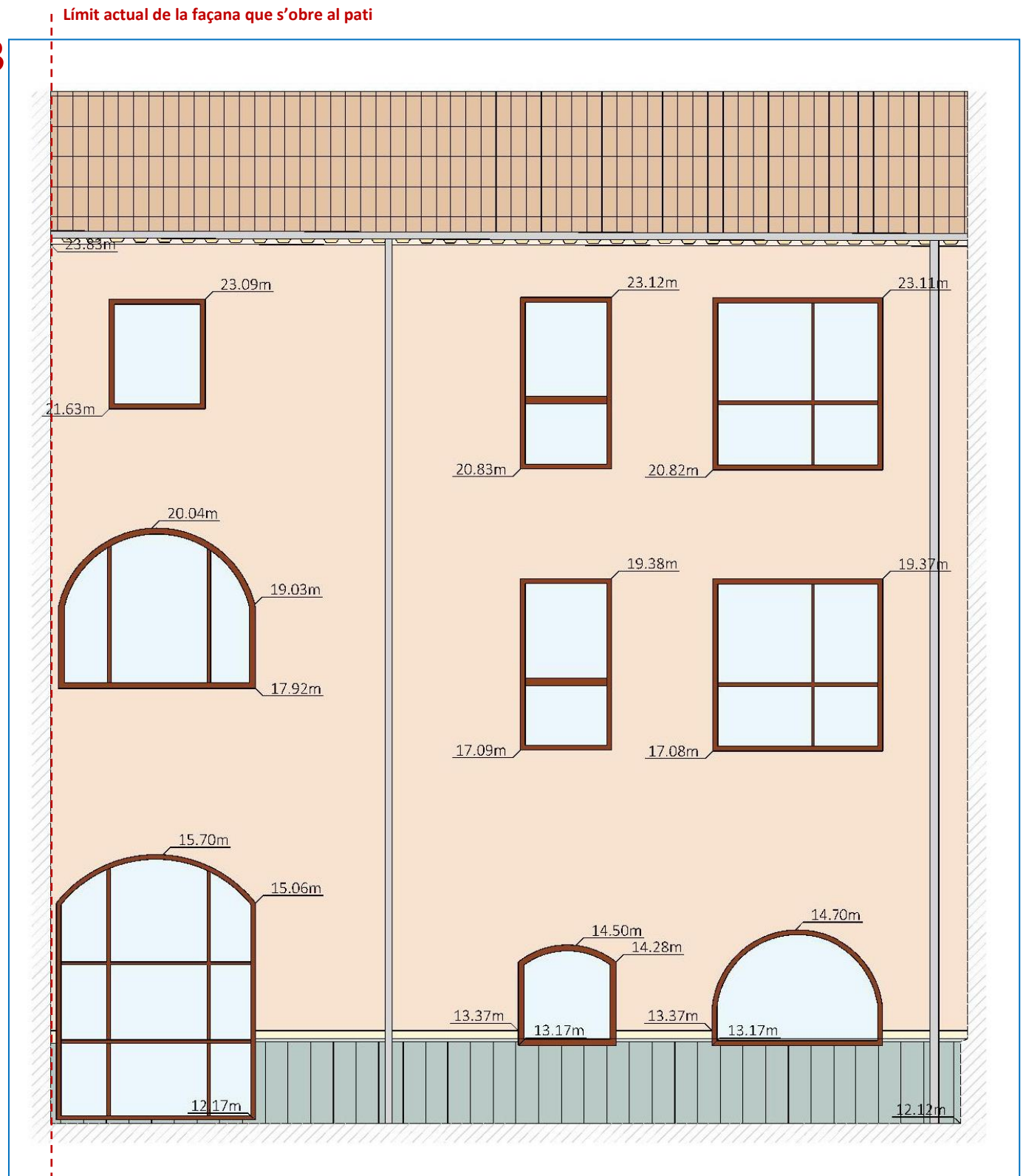

AMDCV

c.1996

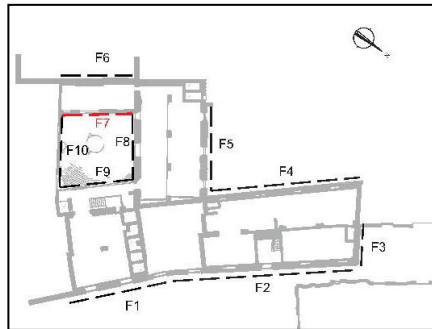

c.2023

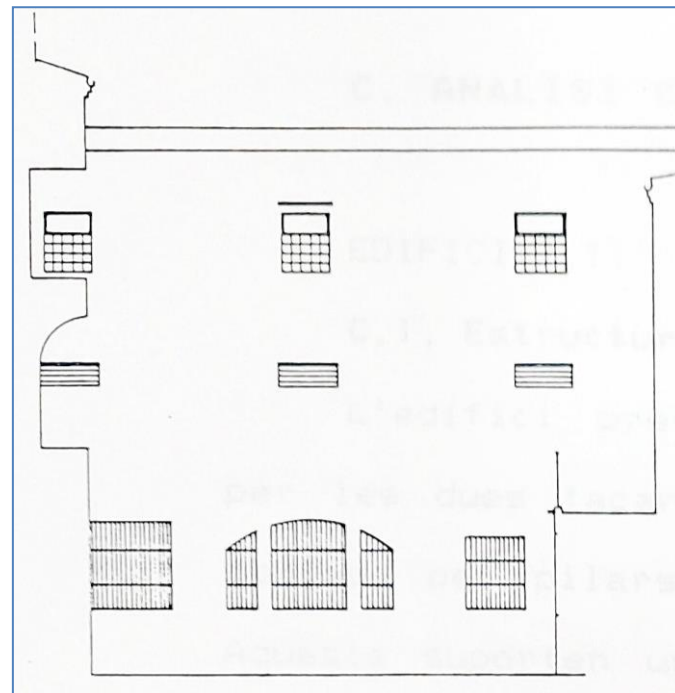

Front construït pels volts de 1850. Totes les obertures tenen refaccions contemporànies o són directament noves, 1996-1998,

Front occidental pati 3 (F7)

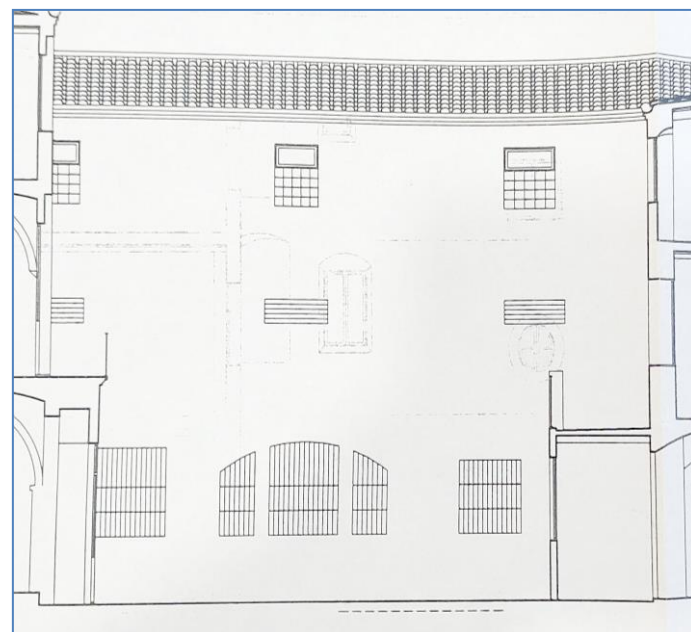

c.1988

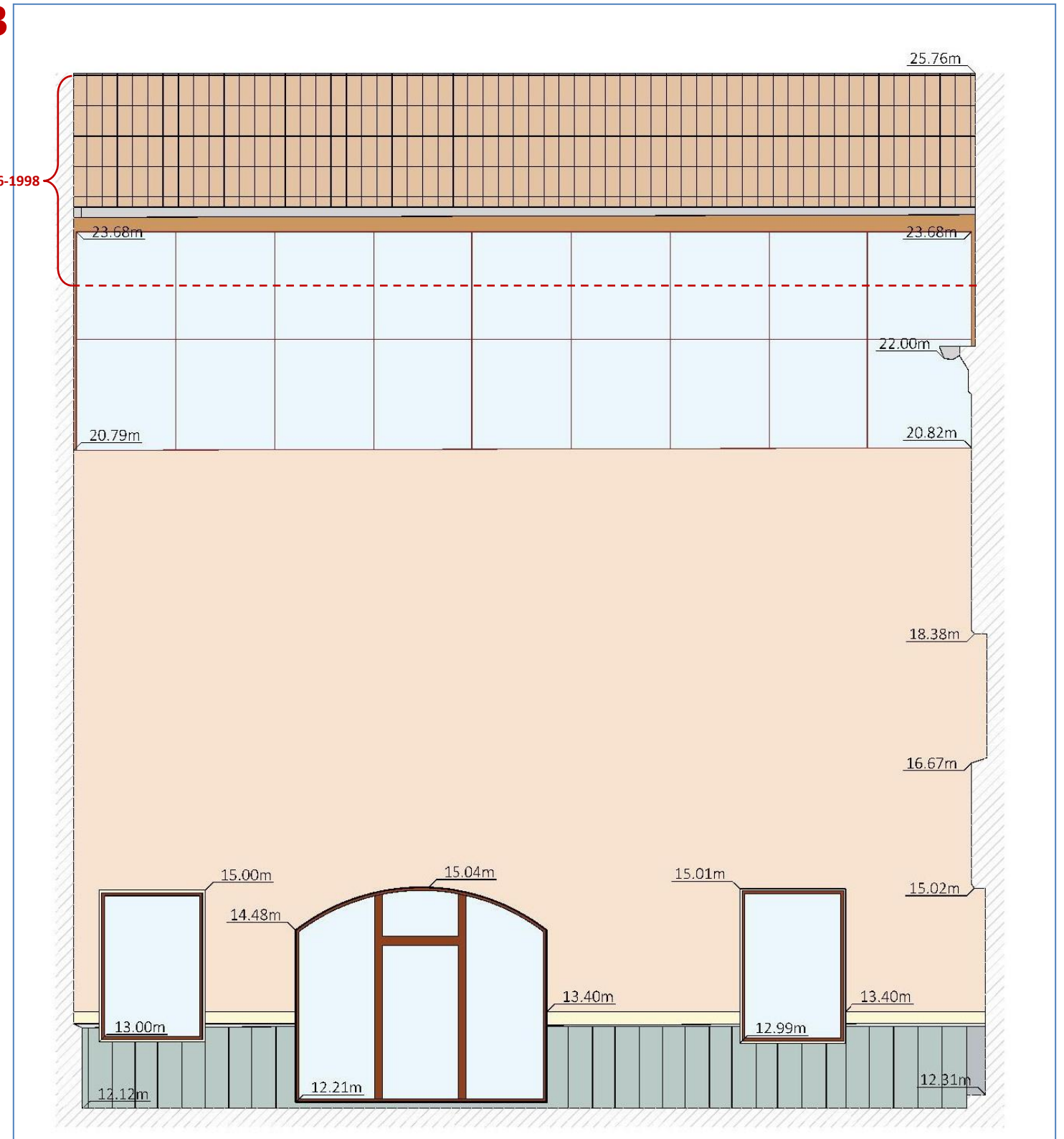
c.1996

AMDCV

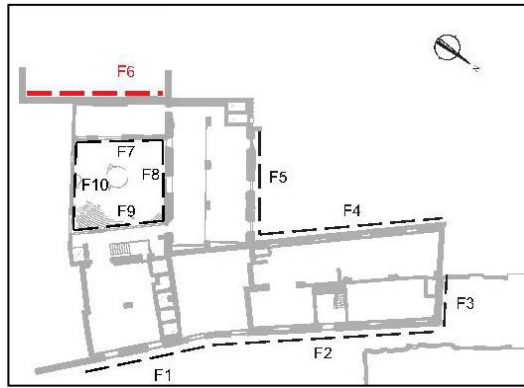
c.2023

Remunta 1996-1998

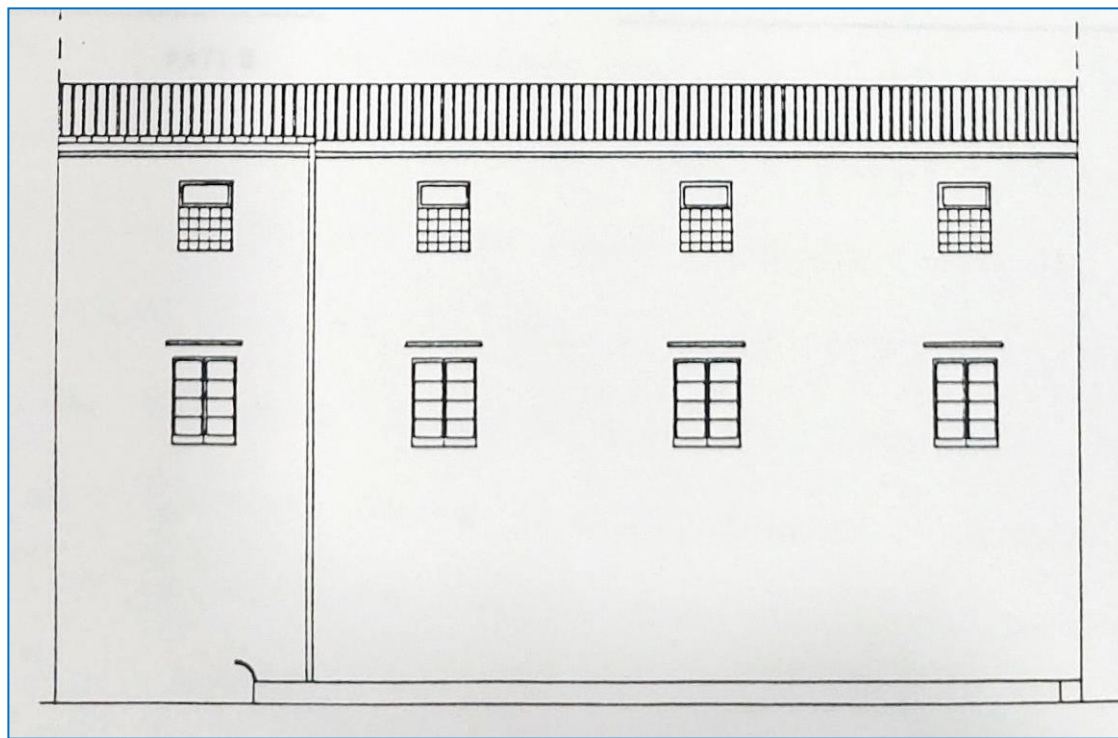

Front construït durant les primeries del segle XIX. Totes les obertures tenen refaccions contemporànies o són directament noves. L'edifici fou remuntat en un nivell d'alçat nou (1996-1998)

Façana occidental del cos oest del pati 3 (F10)

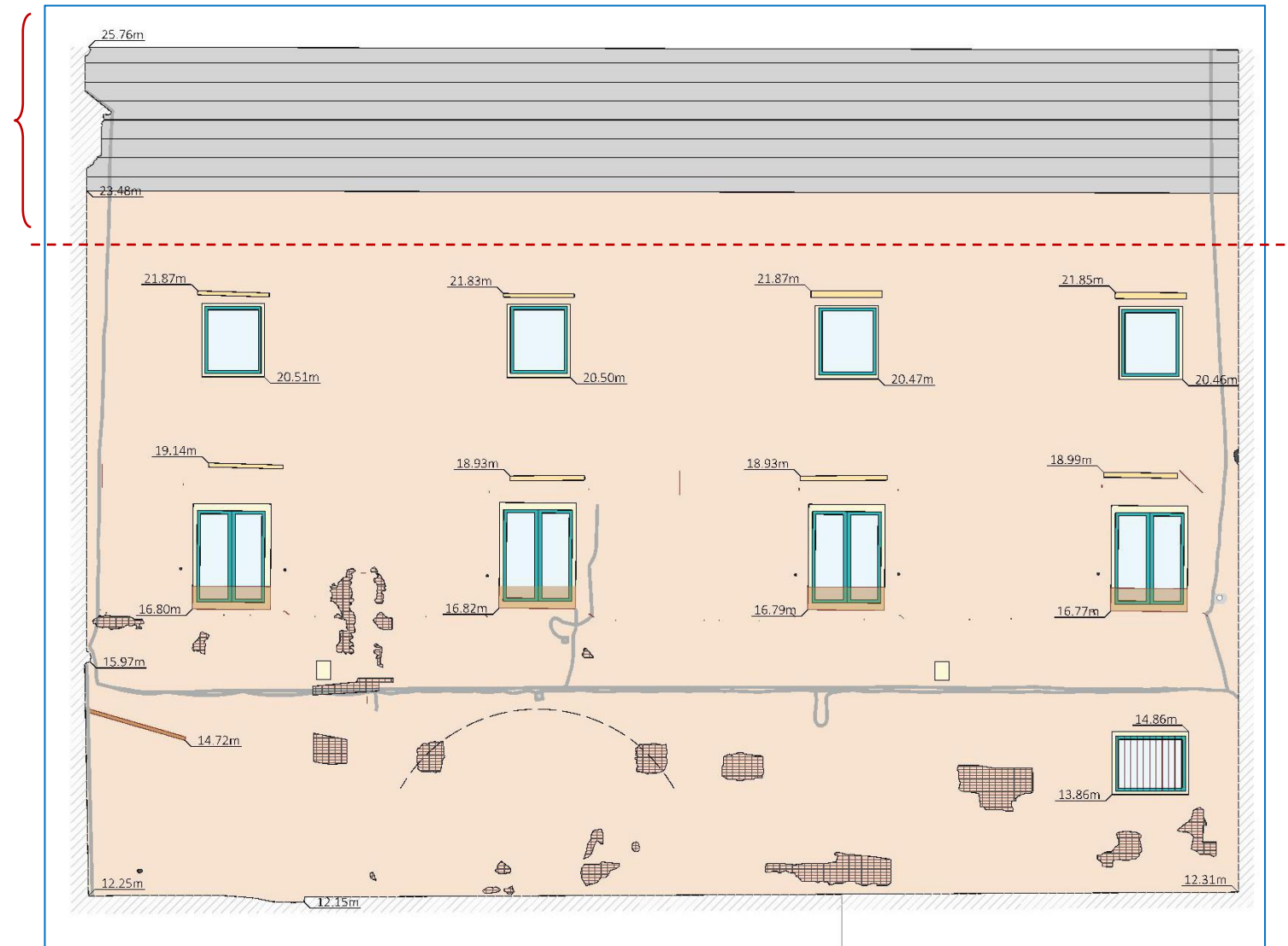

c.1988

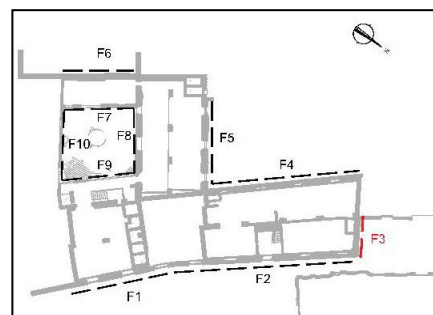
AMDCV

c.2023

Front construït durant les primeries del segle XIX. Les obertures de p.1 i p2. tenen refaccions contemporànies. L'edifici fou remuntat en un nivell d'alçat nou (1996-1998). El pòrtic d'arcs de la planta baixa ja estava cegat (menys una obertura, al 1868). El seu tancament definitiu es degué de produir vers final del segle XIX principi del segle XX

Front mitgera septentrional (F3)

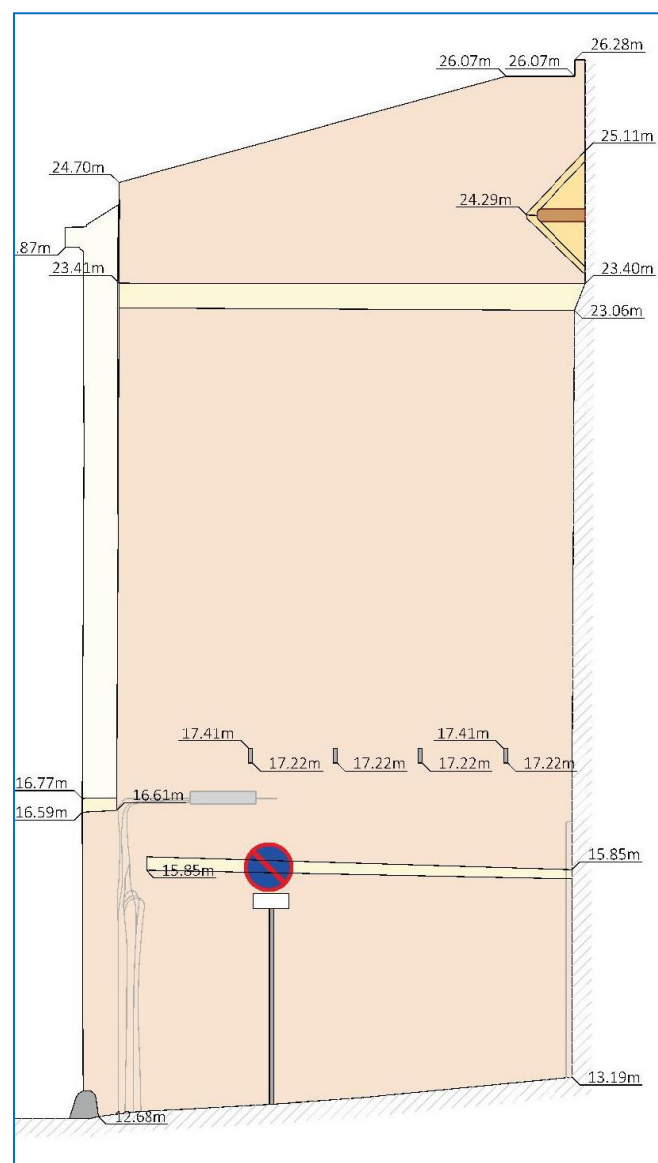

L'actual imatge de la mitgera septentrional de l'edifici és el resultat d'actuacions històriques associades a la regulació del front al carrer Ramelleres; de manera versemblant com a resultat de la seva poca amplada en aquest tram. Efectivament, en el plànols del mitjan segle XIX (dreta, dalt de la plana), podem veure com l'alineació entre la nostra finca al amb i la propietat veïna dels costat nord era lineal, sense cap tipus de calaix o angle entre ambdues propietats

L'angle de l'edifici que veiem avui dia es resultat és resultat de l'enderrocament a principi del segle XX de les cases d'aquella banda del carrer (veieu parcel·lari i detall de l'any 1988) realitzades vers les primeries del segle XX (c.1905-1907)

Aquesta fesomia urbana, amb la façana endarrerida respecte de la línia històrica del carrer és a la que s'adaptarà la nova Universitat de Geografia i Història que s'inaugurarà (després de molts endarreriments) l'any 2006.

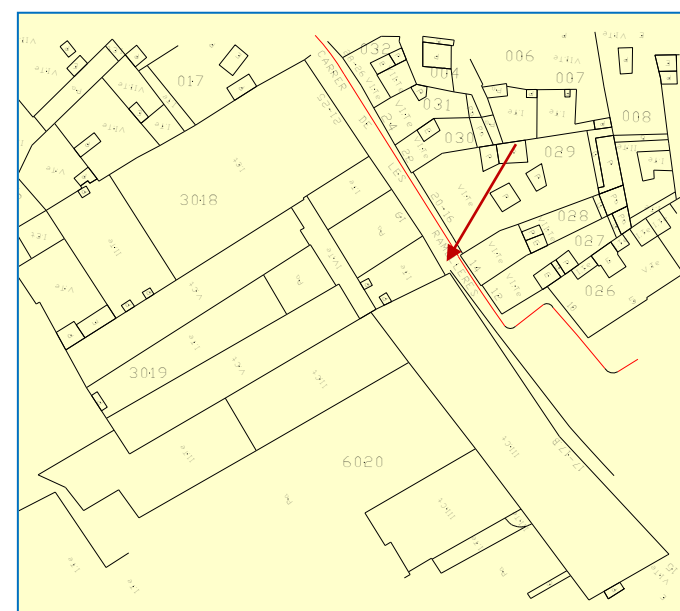
c.2023

Detall d'aquesta zona de la Casa de la Misericòrdia de pels volts de 1868. "Quarteró" núm. 55 del conegut aixecament d'en Garriga i Roca. AHCB.

Detall amb indicació de la zona de contacte d'ambdues façanes. Notem l'absència de cap tipus d'angle entre els dos fronts construïts

Detall del parcel·lari de l'any 1988 (abans de la construcció de la universitat) on ja podem veure les façanes endarrerides aquesta zona de contacte entre ambdós edificis.

Detall del parcel·lari de l'any 1988 (abans de la construcció de la universitat). S'indica la zona de la mitgera

8. ARXIUS I FONTS CONSULTADES

En aquest apartat s'inclouen les fonts arxivístiques i la bibliografia consultades que fan referència d'una manera explícita a l'evolució històrica de la finca objecte d'estudi.

Llistat i identificació dels arxius i expedients consultats:

- AHCb: Arxiu històric Ciutat de Barcelona
- AMCB: Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona
- AHGS: ArchivoHistorico General de Simancas
- AMDCV: Arxiu Municipal del Districte de Ciutat Vella
 - o ED-1984-002 Casa de la Misericòrdia – Projecte executiu de remodelació de la Seu del Districte (plànols). Setembre, 1984.
 - o ED-1998-001 Casa de la Misericòrdia – Annexa Edifici. Projecte de rehabilitació de la Casa de la Misericòrdia per a l'ampliació de la Seu del Districte. Enderrocs i Reforç estructural. Octubre, 1996.
 - o ED-1998-001 Casa de la Misericòrdia – Annexa Edifici. Projecte de rehabilitació de la Casa de la Misericòrdia per a l'ampliació de la Seu del Districte. Enderrocs, estructura 2a fase i treballs interiors. Abril, 1997.
 - o ED-1998-001 Casa de la Misericòrdia – Annexa Edifici. Projecte de rehabilitació de la Casa de la Misericòrdia per a l'ampliació de la Seu del Districte. Estat actual obres 1a fase. Setembre, 1997
 - o ED-1998-002 Casa de la Misericòrdia – Annexa Edifici. Projecte de rehabilitació de la Casa de la Misericòrdia per a l'ampliació de la Seu del Districte. 3a fase. Obra civil memòries. Juliol, 1998.
 - o ED-1998-002 Casa de la Misericòrdia – Annexa Edifici. Projecte de rehabilitació de la Casa de la Misericòrdia per a l'ampliació de la Seu del Districte. 3a fase. Treballs exteriors i estructura. Novembre, 1999.
 - o ED-1998-002 Casa de la Misericòrdia – Annexa Edifici. Projecte de rehabilitació de la Casa de la Misericòrdia per a l'ampliació de la Seu del Districte. 3a fase. Estat inicial i definitius. Novembre, 1999
 - o ED-2007-011 Casa de la Misericòrdia – Annexa Edifici. Projecte de rehabilitació de la Casa de la Misericòrdia per a l'ampliació de la Seu del Districte de Ciutat vella i la fundació de Casa Misericòrdia. Febrer, 2007.
 - o ED-1999-007 Casa de la Misericòrdia – Annexa Edifici. Projecte de rehabilitació de la Casa de la

- Misericòrdia per a l'ampliació de la Seu del Districte. Transport i col·locació Portal Barroc. Març, 1999
- o Projecte de rehabilitació de la Casa de la Misericòrdia per a l'ampliació de la Seu del Districte (rehabilitació de la façana del carrer Ramelleres). Març, 2007.
- o Estudi Casa de la Misericòrdia. Març, 1988.

Bibliografia:

VILLAVARDE, M. Et al. (2015). Estudi històric de la configuració dels espais exteriors de la Casa de la Misericòrdia de Barcelona. Ed. Aqaba. 2015.

VILLAVARDE, M. Et al. (2021). Estudi històric-arquitectònic de la finca situada al carrer Ramelleres 17 i 17bis, al barri del Raval, al Districte de Ciutat Vella de Barcelona. Ed, Aqaba. Desembre 2021. [incomplet].